NEMZETI NŐNEVELÉS.

VII. ÉVFOLYAM. 1886. ÁPRILIS. IV. FÜZET.

KAZINCZY FERENCZ A LEÁNYNEVELÉSRŐL.

Az erdélyi múzeum kézirattárában őrzik egyebek közt azokat a nagybecsű leveleket is, melyeket irodalmunk apostoli lelkű bajnoka 1805—10-ig «széplelkű» barátjához, Cserey Farkashoz intézett Erdélybe. Itt közöljük Kázmérről 1806 április 29-én kelt levelének azt a részletét, melyben a leánynevelésre vonatkozó nézetét következőleg mondja el:

«Az én lyányom azon 3 holnap olta, míg a háború rettegései s az irgalmatlan útak innen elrekesztve tartottak, képzelhetetlenül nőtt meg. Egy egésséges, kövér, erős, ép gyermek a legszebb alakkal, a mellyet képzelhetni: minden ember azt mondja felőle első meglátására. Anyja emlőjin neveltetvén, nincs benne semmi makacskodás, mellyet az akkorányi gyermekek dajkájok duzmadtságoktól szoktak venni. Már két foga van. S képzeld örömömet, midőn apr. 3-dikán eggy estve anyja mellett ülék, s elszenderedve ezt a franczia verset forgatám: On n'est jamais heureux qu'au sein de sa famille! s mind addig szótlan gyermek megszólal, s ezt a hangot ejtegette: *attya! attya! attya!* Mint örvendettem, hogy az én nevezetemet mondták-ki legelébb ajaki! mint örvendettem, hogy *magyar szó hangját* mondta legelébb! Sok nap csak ezt mondta: azolta ezt már elfelejtette, s egyéb hangokat fecseg.

Míg Fizsim * negyedik esztendejébe nem lép, addig kószálhatok néha: azután nem örömest fogok eltávozni a háztól; mert azokat a miket a gyermek *tőlem* tanulhat, senkitől mástól tanulni nem fogja. Ebben a gyermekben példáját szeretném adni, hogy miként kell nevelni leánygyermekeket. Egy igen nagy tekintetü barátném a magáéból *mit Teufelsgewalt* egy madame de Chateletet akart

* Iphigeniá-ból rövidítve. F.

nevelni; a physicát, mathézist, Kant Philosophiáját akarta tudatni vele, astronomiát etc. — Az én Fizsim mind azokból tanulni semmit nem fog. — Megborzadsz e szóra? — Nem, édes barátom! semmit nem! Az első dolog, a mit tanulni fog, a magyar nyelv lesz, a második a franczia (a németet tanulni nem fogja, mert az tanulás nélkül is reá ragad, és el nem fogja kerülhetni, hogy azt tökéletesen ne tudja, mind a mindennapi beszéd által, mind pedig német könyveket olvasgatván, melyeket neki nem csak megtiltani nem fogok, hanem még úgy adom majd elébe, hogy ő a németek literaturáját sok tekintetekben elébe tegye a francziákénak). Azután muzsika és festés lesz studiuma. Könyvből *tanulni* talán semmit nem fog, azt kivévén, hogy a legjobb poéták legjobb darabjait könyvnélkül fogom vele tanultatni, mind azért, hogy emlékezete gyakoroltassék, mind pedig azért, mert az ollyat jó könyvnélkül tudni. Ezek mellett ezek után minden dolga az lesz, hogy *excerptázzon*. Kényére fogom ereszteni, s magam tekintem meg mindég a mit dolgozott. Egyéb eránt azt követem vele a mit a nagy Wesselényi követ a fijával: megkedvelltetem vele a körültem való forgást, s az én példám és az anyja példája és mind azoké, *a kiknek társaságából a gyermeket ki nem zárom*, neki mind lelkét, mind szivét formálni fogják. Ostoba, s tisztátalan beszédű, offiziertréfáju embereket nem fog látni, hallani, mindaddig, míg őket úgy fogja hallhatni s láthatni, mint a hogy a Spártaiak nézették a magok gyermekeikkel a barommá-részegült Hélótákat, hogy tőlök elundorodjanak.»

Közli: Felméri Lajos.

MAYER MIKSA.

Az idei tavasz küszöbén, márczius 15-dik napján húnyt el Mayer Miksa s benne a magyar nemzeti népnevelés egyik legtevékenyebb munkását vesztettük el. Halálának híre fájdalmasan érintette a magyar tanítóságot, mert alig akad számbavehető népnevelő széles e hazában, ki a korán elköltözöttnek szellemi ismerőse ne lett volna. Bennünket szorosabb kötelékek fűztek az elhúnythoz: folyóiratunk egyik leglelkesebb támogatóját és munkatársát gyászolja Mayer Miksában. A mily büszkén és hálásan hivatkozunk erre, oly lesújtott szívvel osztozunk azok fájdalmában, a kik benne nemcsak a közélet emberét, népnevelésünk fáradhattatlan munkását siratják. Vajha a mi őszinte részvétünk enyhítő balzsamcseppként hatna a gyászoló család sebére. Vajha ezen megemlékezésünk által, a kegyelet e soraiban sikerülne az elhunyt nemes jellemének egy-két vonását megőriznünk a mi áldott lelkű barátunk árvái számára, hogy ha majdan érett elmével keresik édes atyjuk emlékezetének nyomait, e folyóiratból is lelki erőt nyujtó példával inthessen az édes atya szelleme övéi felé.

Mayer Miksa Lugoson született 1842-ben. Édes atyja jó módnak örvendő családjában fényes példát mutatott gyermekeinek, kiknek nevelésére kiváló gondot fordított. Hogy Mayer mégis mindenkor melegebb bensőséggel szólt édes anyjáról, mint atyjáról, ha baráti körben gyermekkori élményeinkről beszéltünk, nem csudálandó, hisz kevesen vannak az életben, a kik nem az édes anyától vették a szeretet szent tüzét és a kik nem az édes anyai szívtől melegesznek föl még akkor is, a midőn azt már rég elfödte előlük a hideg sírhant. De meg elhunyt derék barátunk gyermekkorában sem tartozott a legerősebb testalkattal bíró egyének közé és ennél-

fogva is bizonynyal kétszeresen élvezte az anyai szeretet gyengédségeit s kétszeresen megsínylette az anyai gondozás hiányát, midőn igen korán a népiskolai tanfolyam bevégeztével el kellett hagynia a szülői házat, hogy atyjának kívánsága szerint *Verseczen* folytassa iskoláit.

Kora ifjuságának eseményeiről, iskolai életéről mi, kik akkor léptünk vele baráti viszonyba, a midőn Budapestre került, csak keveset tudunk; mert szerénysége soha sem engedte meg, hogy előttünk saját személyének ügyeiről beszélgessen, midőn a népoktatásügy dolgairól is annyi mondani valója volt. Mindössze csak annyit tudtunk meg tőle, hogy Verseczről Szegedre került s itt elvégezvén a tanítóképző intézet tanfolyamait, a néptanítói pályára lépett. Ezt azonban nemsokára házinevelőséggel cserélte fel, mely Bécsben kinálkozott számára. Valószínűleg itt ébredt fel lelkében az az ellenállhatatlan tudományvágy, mely miatt nyugalma nem volt soha, halálos ágyáig. Bámulatos olvasottsága volt a német irodalomban; de ezzel nem elégedett meg, s már 1868-ban pihenést nem ismerő szorgalommal fogott a franczia és az angol nyelv megtanulásához, hogy közvetlen forrásból ismerhesse meg e két nagy művelt nemzet közoktatásügyi viszonyait. De nemcsak magának és magáért tanult, hanem mások okulására is, s korán lépett az irodalom sorompói közé. Már Bécsből nemcsak a tanügyi lapok, hanem egy szegedi politikai lap számára is szorgalmasan irogatott. Bécsből Szegedre költözött s ott részint mint nevelő, részint mint egy ottani politikai lapnak munkatársa fejtett ki nagyobb tevékenységet.

Mi akkor ismerkedtünk meg vele, a midőn 1868-ban a «Népnevelők Pesti Egylete» a népoktatásügyi törvényjavaslat fölött tartotta meg nagy ügybuzgósággal ama véleményező tanácskozásokat, a melyeknek eredménye jórészben az ő tolláből folyt emlékirat alakjában került a képviselőház színe elé. Előbb is olvastunk már mi fővárosi népnevelők tőle egyet-mást a Dr. Márki József által alapított és szerkesztett «*Népnevelők Lapjában*»; mert a mint a főváros egyik nagykereskedőjének házában a nevelői tisztet elfoglalta, azonnal fölkereste munkálataival a népnevelésügyi irodalom derék harczosát, a jó Márki Józsefet. Azon időtől kezdve, a melyben a «Nép-

MAYER MIKSA.

nevelők pesti egyesületének» tagjává vált szabad idejének nagy részét az egyesületi életnek szentelte.

Részt vett nemcsak a választmány gyűlésein és a közgyűléseken, hanem azon kis körben is, melyet a fővárosi Vigadó kávéházában tartottak fen azok, a kik a lelkesedés ama korszakában a tanítók egyesületi életének főtényezői voltak. Bár mikor jelent is meg közöttünk, mindig le tudta kötni figyelmünket érdekes és tanulságos vitatételeinek fejtegetései által. Már akkor erősen nyilvánúlt benne az a szívósság, melyet később mint a «Néptanítók Lapjának» szerkesztője is tanúsított. Ha valamely kérdés fölmerült köztünk, biztosra vehettük, hogy Mayer a legközelebbi alkalommal a kérdésre vonatkozó német pedagógiai irodalomból vett ismeretekkel örvendezteti meg társaságunkat. Néha hetekig el-elbeszélgettünk egy-egy tétel fölött. Az ily beszélgetések vége az lőn, hogy utóbb egyikünk az egyik, másikunk a másik szempontból vette a megvitatott tételt tolla hegyére; így készültek akkor a «Népnevelők Lapjának» czikkei, kivált azon időtől kezdve, a melyben ő segédszerkesztője lőn annak. Mindent alaposan megismerni és megvitatni hajlandó természetének nem csak mi, ahhoz a kis fővárosi pedagogiai körhöz tartozók láttuk hasznát; ennek köszönhető az a fényes siker is, a melyet az 1870-ben és az 1874-ben és végre az 1878-ban tartott *egyetemes tanítói* gyűlésekkel kapcsolatban rendezett tanszerkiállításokkal elért, mint e kiállításokat rendező bizottságok legtevékenyebb vezérférfia. Az ő szívós, kitartó munkásságra hajlandó lelke nélkül az «Országos tanszermúzeum» sem érte volna el azt a fejlettségi fokot, a melynek ma örvendhetünk.

Ha Mayer valamely megbizatásban részesült, ha valamihez hozzáfogott, azt félbe nem hagyta soha; mert addig küzdött, addig dolgozott, míg a mutatkozó sikerrel másokban is fel nem tudta ébreszteni a munkakedvet. Előtte a népoktatásügynek egyetlen egy kérdése, egyetlen egy részlete sem tünt fel kicsinyes dolog gyanánt. Mindent részletezni szerető szelleme felfogta, hogy a legkisebb dolgoknak is van jelentőségük az egészben, a nagyban is. Tehetségei, képzettsége s egyéniségének kiváló vonásai a magasabb intéző körök figyelmét is felköltötték. Így történt, hogy halhatatlan Eötvösünk,

mint közoktatási miniszter a «*Néptanítók Lapjá*»-hoz hívta Környey mellé segédszerkesztőül, s hogy utóbb e lap szerkesztése egészen ő reá bizatott. Bámulatos az a munkásság a mit emez állásában kifejtett. Nem érte be azzal, hogy csupán lapjában és lapja által hasson; levelezésbe bocsájtkozott a legkisebb falu néptanítójával is, hogy minél több irányban, minél nagyobb körben s minél közvetlenebbül terjeszthesse annak az ügynek szeretetét, a melynek apostoli buzgóságú munkása volt.

Száz meg száz levélre felelt ő hetenkint; a hozzá beküldött dolgozatokat vagy maga dolgozta át, vagy az átdolgozásra vonatkozó utasítással együtt küldte vissza azokat. Neki nem volt elég, hogy egy kis pedagógiai irodalmi kört teremtsen — ő az ország összes tanítóit szellemi tevékenységre akarta ösztönözni. Oly tételeket vetett fel, a melyekhez minden egyes tanító hozzá tudjon szólni s nem únta meg, hogy az ő lelkiismeretes gondosságával minden egyes hozzá érkező dolgozatból kihalászsza a közlésre érdemes részleteket. Mindez rendkívüli munkaerőt követelt tőle és ő, a gyenge testalkotású férfiú éjjeleit nappalokká változtatta, hogy ezt a munkát győzze. Lemondott ezért ekkoriban a baráti körben való gyakori megjelenésről, még az egyesületi gyűléseken is csak ritkán láttuk; lapjának élt majdnem kizárólagosan.

S mi lőn az eredmény? Ez a testet lelket sorvasztó szerkesztői munka utóvégre is megrendítette egészségét; a saját maga által nevelt munkatársak érzékenykedése pedig keserűséggel jutalmazta fáradozásait. Testben lélekben kimerülve vonult ekkor ő vissza a «Néptanítók Lapjának» szerkesztésétől. Más embert azok a testi és lelki fájdalmak, melyeket ő a «Néptanítók Lapjától» való megválása idején szenvedett, végkép kimerítettek volna; az ő erős lelke testi egészségének félig meddig való helyreállítása után új életkedvvel, új életerővel kezdte meg azon a téren a munkát, a melyre a kormány bizalma állította. Mint a közoktatásügyi miniszterium tisztviselője kezdetben csak a rendes hivatalos teendőket végezvén csakhamar annyira visszanyerte egészségét, hogy ismét nagyobb tevékenységgel foghatott hozzá a nemzeti népnevelésügy szolgálatához. Magára vállalta az «Országos Tanszermuzeum» ügyeinek intézését;

újra fölvette a tollat, hogy a nevelésügyi szakirodalomban érvényesítse szellemi tőkéjét. Nagy buzgósággal és sikerrel dolgozott a tankönyvirodalom terén s az ifjúsági irodalomnak nálunk még eléggé kopáron hagyott mezején. Bármely téren nyilvánult is szorgalma, mindenütt meglátható munkáján lelkének főjellemvonása, a becsületes lelkiismeretesség s az alaposságra való törekvés.

Lelkét teljesen áthatották nagy Eötvösünknek a népnevelésre vonatkozó eszméi és ő ezen eszméknek tanulmányozásában és terjesztésében, pihenést nem ismerő szorgalommal fáradozott húsz éven át, mint a magyar népnevelésügyi irodalom egyik kiváló tényezője. A lapokból, a melyeket szerkesztett, a kézikönyvekből, a melyeket írt, az ifjúsági iratokból a melyekkel irodalmunkat gyarapította egyiránt visszatükröződik a nemzeti népnevelés eszméjének magasztos iránya. Hazaszeretetre, a magyar nemzet iránt való kötelességek hű teljesítésére csak az buzdíthatja a néptanítókat és a serdülő nemzedéket oly híven miként ő tevé, a kiben ezen erények megvannak; megtörhetlen munkakedvvel csak az a gyenge testalkatú férfiú teljesítheti hazája és nemzete iránt való kötelességeit oly hűséggel miként ő, a kiben élő hit, mély vallásos érzület úrrá teszi a lelket a gyarló test fölött.

A mi fájdalmunkat enyhíti az a tudat, hogy nemes példája tovább él köztünk, lelkes munkásságának eredménye örökünkbe szállt; de az a kis kör, a melyhez a legtisztább szeretet kötelékei csatolták őt, mindenét vesztette a családfő elhunytával. Van-e vigasztalás az ő számukra? Ha van, csak abban az egyben lelhetnek vigasztalást, hogy gyászukban ezren meg ezren vesznek részt s hogy ott, a hol a lesújtott özvegy és árvák könyei oly férfiút gyászolnak, a minő Mayer volt, e részvét nem mulékony mint az elhangzó szó, nem hervad el mint a felhevült érzelem virágai, hanem tetteket keres és tetteket terem.

Péterfy Sándor.

AZ ISKOLA NEVELŐ HATÁSÁRÓL.

A szellemi műveltség magában értéktelen, ha nem párosúl sokoldalú, tiszta erkölcsi jellemmel, nemes kedélylyel; az ismeretek egyedül nem boldogíthatják az egyént és nem tehetik azt a társadalom hasznos tagjává. Ennek az igazságáról bárki is meg van győződve, ezt akárhány közéletbeli példa is bizonyítja és mégis találkozik elég tanító, ki azt a nézetet vallja, hogy az iskola, melynek legközelebbi czélja kétségtelenül az ismeretek terjesztése, a szellem művelése, nem tűzheti ki egyszersmind feladatául a nevelést is, mely a jellem helyes kialakulását czélozza. Úgy hiszem, hogy az iskola működése így nagyon egyoldalú és nem felel meg hivatásának, ha az értelem mellett a lélek többi tehetségét figyelmen kívül hagyja és az erkölcsi nevelést egyedül a szülei házra bízza. Nézetem szerint az iskola kötelességei közé tartozik a nevelés is, bármennyire mondják is némely tanítók, hogy elég bajuk van az oktatással, lehetetlen e mellett még annyi gyerek nevelésével is vesződniök.

Nincs is arról szó, hogy minden gyermeket külön-külön neveljen a tanító, de lehet nevelni az egész tömeget is; csak az ügy iránt való melegebb érdeklődés, élő lelkesedés szükséges hozzá, és komoly akarat.

Az igaz, hogy nem valami könnyű dolog az iskolára nézve a nevelés; de hát visszarettenjünk-e mindjárt minden feladat és minden kötelesség teljesítésétől, ha az nehéznek látszik, vagy fáradságosnak bizonyúl? Az igaz, hogy a hány gyermek van az osztályban, annyiféle mindegyiknek az egyénisége, és minél népesebb az osztály, annál nehezebb az egyesek individualitásával megismerkedni.

Mind a mellett a koregyenlőségnél fogva, bizonyos általános hasonlatosság van az egy osztályba járó gyermekek lelki tulaj-

donságai között és ezt szem előtt tartva a nevelés az iskolában csak úgy kivihető, mint a tömeges tanítás, mely szintén nem alkalmazkodhatik külön minden egyes gyermek tehetségéhez, hanem egy bizonyos középúton halad, melynél sem a legjobb, sem a leggyengébb tehetség nem vétetik tekintetbe. Az iskola semmiféle körülmények között sem helyettesítheti a házi nevelést, de kiegészítheti azt, támogathatja ha jó, és esetleg pótolhatja annak mulasztásait, ellensúlyozhatja tévedéseit. Az iskola befolyása által igen sok rossz szokást hagyhat el a gyermek, ha a tanító nem restelli a figyelmeztetést és ha bír mindent észrevevő, élénk tekintettel; sőt mi több, bizonyos jó tulajdonságok, bizonyos erények fejlesztésére az iskola sok esetben még alkalmasabb is, mint a szülei ház. Még a leggondosabb házi nevelésben részesülő gyermeknek is van nagyon sok hibája, mely természetéből folyik, testi lelki gyengeségéből, fejletlenségéből, és az iskolának nem volna kötelessége e hibák megszüntetésében közreműködni?

Pedig e hibák között van elég, melytől helyes vezetés mellett az iskolában szabadulhat meg legkönnyebben a gyermek, mert az iskolában tünik az fel legjobban. Így alig van gyermek kinek különös jó oldalát pl. a türelem képezné. Ehhez az iskolában sokkal inkább szokhatik, mint a családi körben, hol nem igen szorítják rendszeres munkához, nem igen kényszerítik, hogy egy dologgal tovább foglalkozzék, mint a meddig kedve van hozzá. Az első nap, melyet a gyermek az iskolában tölt, rendesen a türelemnek első komolyabb gyakorlata is. Már maga az nagy dolog a kicsikére nézve, hogy hosszabb deig kell neki egyszerre csendesen ülni egy helyen, holott otthon mindig kénye-kedve szerint járhatott, kelhetett. A gyermek természetében meg van az ide-oda kapkodásra való hajlam, a nyugtalanság, szórakozottság, melyet kevés családban igyekeznek korlátozni. Így csakis az iskolára vár az a feladat, hogy türelemre, kitartásra szoktassa a gyermeket és kellő, tapintatos eljárás mellett ez sikerül is. De rendesen azzal rontják el a tanítók a dolgot, hogy mindjárt a gyermek iskoláztatásának elején túlságos sokat követelnek, a gyermek ez által elveszti kedvét, önbizalmát és ha ez hiányzik, türelemre is képtelen. Hogy türelemmel és kitartással végezzen

valamely munkát, ahhoz okvetlenül szükséges, hogy minél derültebb legyen a kedélyhangulata, a jókedv kisebbnek tünteti fel a fáradságot, melyet a munka okoz és segít legyőzni minden akadályt. Alkalmas kedélyállapotba pedig csak úgy jöhet a gyermek, ha fel tudja a tanító kelteni az érdeklődést az iránt, a minek elvégzését követeli a gyermektől, ha minél gyakrabban szolgáltat alkalmat arra, hogy a siker örömét élvezhesse a gyermek, és épen ezért szerénynek kell a tanítónak lenni azon követelményeiben, melyeket a gyermek kitartásra való képességéhez köt. Nem helyeselhető az sem, hogy az osztályban minden gyermektől egyenlő mértékben kívánja meg a türelmet és a munkában, huzamosabb figyelésben való kitartást, mivel némely gyermek hevesebb vérmérsékleténél fogva nem lehet olyan türelmes, mint egy másik, kinek véralkata már magával hozza a türelemre való hajlandóságot. Legtöbbnyire nem az akarat hiányában rejlik a gyermek türelmetlenségének oka, és épp ezért szigort, büntetést alkalmazni ez ellen nem tanácsos. Megnyerő, kedves modor, nyájas rábeszélés legbiztosabban vezet czélhoz és egyik főfeltétele a türelemre való szoktatásnak mindenesetre az, hogy a tanító maga se veszítse el egy könnyen türelmét, hogy mindig új meg új fogásokkal bírja a gyermeket kitartásra a munkában, hogy ne engedje meg soha, hogy más munkába kapjon a gyermek, mielőtt a már megkezdettet be nem fejezte.

A mennyire csak lehet, nagyobb türelmet igénylő foglalkozások váltakozzanak könnyűekkel, mulattatókkal, és mindig legyen a tanítónak dicsérő, elismerő szava, ha az élénk izgés-mozgásra szokott gyermekben látja, hogy igyekszik uralkodni magán és hosszasabban megmarad nyugodtan egy helyen, figyel vagy tanul, szóval: munkálkodik.

A gyermek türelmetlen, nyugtalan természetéből folyik egy másik tulajdonsága is, mely nagyon sok dolgot ad a tanítónak és a mely szintén az iskolában tünik fel legjobban: a fecsegési hajlam.

Ez alapjában nem rossz, sőt szeretetreméltó a gyermekben; az iskolában ezt természetesen korlátozni kell, de azt hiszem nagy szigor itt sincs helyén, mert nem rosz akaratból háborgatja a gyermek beszélgetése által a tanítást, hanem csak egyszerűen enged egy ter-

mészetes ösztönnek, melynek nyilvánulását az iskola falain kívül nem gátolja semmi. Épen nem helyes eljárás pedig az, hogy némely iskolában a szünetperczek alatt sem hagyják szabadon beszélgetni a gyermekeket és felügyelőt az illető osztály növendékei közül választanak, kinek tiszte följegyezni a fecsegőket és a lisztát a tanítónak átadni, hogy az az illetőket megbűntesse. Nemcsak, hogy az a gyermek, kit így kitüntetnek sokkal különbnek hiszi magát a többinél, hanem ez a többi gyermekek irígykedésére is ad alkalmat. A mellett még az a káros hatása is meg van az ilyennek, hogy a gyermekek közt viszályt, czivódást, elidegenedést hoz létre. A fölvigyázó könnyen vetemedik igazságtalan árulkodásra azok ellenében, kikkel nem rokonszenvez, míg barátnőit, ha még annyira rendetlenkednek is, nem árulja el a tanítónak. Hogy mennyire megrontja az ilyesmi a gyermekek egymás iránti érzelmét és általában az osztály hangulatát és közszellemét, azt könnyen el lehet képzelni. Annak van értelme, ha magasabb osztályból küld a tanító alsóbb osztályba fölvigyázót, de mégis azt tartom, legjobb ha a gyermekek a szünetek alatt magukra maradnak, és ha a tanító vagy tanítónő be-benéz hozzájok, ne hogy nagyobb rendetlenségeket kövessenek el. Az a lárma melyet így csapnak néha, sokkal kevésbbé ártalmas, mint az a csend, melyet a fölvigyázó auktoritása tart fen. A lárma legfeljebb a tanító fülét sérti, a fentebb leirt eljárás veszélyezteti a gyermekek jellemét, vagy legalább is az egymás iránti szeretet és jóindulat kifejlődését akadályozza, ép úgy mint az, ha a tanító egyeseket kiváló figyelemben, elnézésben részesít, másokkal meg épen nem törődik, szóval különbséget tesz a gyermekek között. Pedig az iskolának legyen az akár elemi, akár polgári, akár felsőbb intézet, gondosan kellene kerülni mindent, a mi a gyermeki kedélyben a rokonszenv kifejlődését gátolhatná. A gyermek kicsinysége és értelmetlensége nem szolgálhat mentségül, nem lehet a gyermekre ez irányban elég korán kedvező hatást gyakorolni. Ha már 6—8 éves kisdedeknek alkalmat szolgáltatunk arra, hogy egymásra irígykedjenek, árulkodjanak, mit tesznek majd később, ha az érdekek összekocczanása ugyis harczra hívja ki többnyire egyiket a másik ellen? — Azután meg az a fölvigyázói hivatal, melyet a gyermekre bíznak, könnyen arra csábít-

hatja, hogy túlozzon egy-egy kicsit, a mire különben is hajlandó a gyermek, nem rosszaságból, hanem mert élénk képzelődése elragadja olyasminek elmondására is, a mi nem felel meg tökéletesen a valónak.

Ez a hiba rendkívül el van terjedve a gyermekek közt és az iskolának nevelői feladatához tartozik ennek a kiküszöbölése is.

Pedig épen az iskola, főleg az által, hogy oly házi feladatokat ad, melyeknek megoldása túlságosan nehéz a gyermekre nézve, könnyen bírhatja a gyermeket arra, hogy eltérjen az igazságtól. Otthon a papa, meg a mama, vagy az idősebb testvér szépen elkészíti a nagyon is nehéz feladatot a kicsike helyett, az meg egészen nyugodtan elviszi az iskolába, mint saját munkáját adja be a tanítónak és ugyan egy szóval sem árulja el, hogy neki bizony kevés része van abban a munkában.

Ezen kívül a büntetés- és a megszégyenítéstől való félelem is nagyon sokszor oka a gyermek hazudozásának. Valami csinyt követett el, rábizonyúl, tagadja. Lusta volt megtanulni a leczkéjét, játszással töltötte el az időt, másnap nem tud felelni; ha fölszólítják, azt mondja, hogy a feje fájt, rosszúl volt, nem tanulhatott. De sokszor csak azért füllent a gyermek, hogy magát kedvezőbb színben tüntesse föl, hogy jobbnak, okosabbnak, ügyesebbnek higyjék, mint a milyen valóban.

Részemről azonban nem tartom helyesnek, ha a tanító a maga nevén nevezi a dolgot, még akkor sem, ha igazán nyilt hazugságon kapta a gyermeket. Ne nézze el, ha a gyermek nem mond igazat, ne tegyen úgy, mintha elhinné szavait, mutassa ki erősen a gyermek szavaiba helyezett kételyt, ha meg van győződve, hogy azok nem igazak, ne higyjen neki büntetésből még akkor sem, ha igazat mond, intse komolyan, de négy szem között és nem az egész osztály előtt. A nyilvános megszégyenítés legyen a legutolsó eszköz, a mikor már minden más hiába valónak bizonyúlt. Ha már egyszer nyilvánosan meg van alázva a gyermek, egyrészt nem félhet többé nagyobb büntetéstől, másrészt pedig, ha érzékenyebb természetű, nagyon is elkeseredhetik és ez sem jó. Ha nagyon gyakran mondják a gyermeknek, hogy «hazudsz» utoljára hozzászokik, föl se veszi többé és nem ipar-

kedik megjavúlni; a minek tartják, a minek mondják folytonosan, azzá lesz igazán. Legjobban megakadályozhatja a tanító a hazudozási hajlam kifejlődését, ha saját személyéhez, jóakaratához, igazságérzetéhez bizalmat kelt a gyermekben.

A gyermek természetes nyiltságát és őszinteségét maga az iskola is veszélyeztetheti, ha olyan dolgok tanulására és értelmes elmondására kényszeríti a gyermeket, melyeket koránál és tehetségénél fogva még nem érthet.

Ha érzelmes hanglejtéssel mond el egy költeményt, melynek hangulata egészen távol esik az ő érzelemvilágától, melynek tartalmát még föl nem foghatja, át nem érezheti, már abban is meg van a színlelésnek bizonyos neme és a költemények, olvasmányok bő tárgyalása csak azért is nagyon fontos, hogy erre ne legyen alkalma a gyermeknek. Ne mondjon a növendék egy mondatot sem, melynek értelmével a tanító nem ismertette meg, vagy nem szerzett magának meggyőződést arról, hogy valóban tisztában van vele a gyermek, ne hogy azt színlelje a tanuló, hogy tud vagy ért valamit, a mit valóságban nem fogott fel.

Pedig ez gyakran előfordúl, különösen olyan iskolában, hol szóról-szóra könyvnélkülöztetnek a gyermekkel. Csodálatos, hogy a tanulásnak ezt a semmifé tekintetben sem előnyös módját még annyi iskolában követelik különösen vidéken, és hány tanító van, a ki leülteti a gyermeket, ha az megakad a leczke felmondásában és folytattatja egy másikkal gépiesen tovább ugyanazon szóval, melyet amaz már nem tudott elmondani.

Tudatosan, szándékosan azonban akkor színlel a gyermek, ha a hozzá intézett kérdésre nem tudván felelni, azt mondja a mit szomszédja súg neki.

Nincs tanító, kinek baja ne volna a súgással, tanítson akár kicsiny, akár nagyobb gyermekeket.

A sugás a sugó részéről kétségtelenül jószívűséget árul el, ki akarja a szomszédját segíteni a bajból, és ezt tulajdonképen nem is lehet rossz néven venni. A súgás azonban nem csak azért rossz és kellemetlen a tanítóra nézve, mert nem nyerhet tiszta fogalmat a gyermekek felfogási- és emlékező tehetségéről, hanem azért is, mert a

gyermek ez által tettetésre szokik. Meg kell ugyan értetni a gyermekkel, hogy a súgás utáni felelés hazugság, csalás, de ez ellen a legradikálisabb és legegyszerűbb szer az, hogy a tanító kihívja a gyermeket maga mellé és úgy felelteti. Ezzel meg van akadályozva egyszersmind az is, hogy a gyermek a leczkét a könyvből olvassa ki, a mi szintén gyakran előfordúl. De ha a tanítók nem türnének a gyermekek asztalain semmiféle könyvet, írkát, vagy bármi más tárgyat, a mi ott nem okvetetlenűl szükséges, a gyermekek nem jöhetnének soha sem kísértetbe az ilyesféle csinyeket elkövetni. A szükségtelen dolgoknak az asztalokról való eltávolítása nem csak ezért, hanem ép úgy a rend kedveért is szükséges. — A rendszeretet is egyike azon jó tulajdonságoknak, melyeket az iskola a gyermekben felébreszthet, illetve megszilárdíthat.

A társadalom alsó osztályaiból származó hány gyermek jár az iskolába, kinek otthona nem felel meg a rend és tisztaság legkezdetlegesebb követelményeinek sem. Ha az iskola sem fordít erre elég gondot, ha itt nem lát a gyermek rendet, tisztaságot, csinosságot, hol tanulja meg ezt becsülni? De az nem elég, hogyha az iskolaépület, a tanterem e tekintetben kedvező benyomást tesz a gyermekre, hanem a tanítónak vagy tanítónőnek kötelessége felügyelni arra is, hogy a növendékek taneszközei, ruházata, egész külseje rendes és tiszta legyen.

Szakadást, szennyet, soha sem szabad szó nélkül tűrni a gyermekek ruházatán és a szegényebb, műveletlenebb munkásosztály gyermekeivel meg kell értetni, hogy a szegénység nem lehet mentsége a tisztátlanságnak és rendetlenségnek, és csak hanyagság és megrovást érdemlő restség az, ha valaki holmijára és külsejére semmi gondot nem fordít.

Talán ha az iskolában szigorúbban megkövetelnék mindenben a rendet és tisztaságot, talán ha jobban igyekeznének azt megkedveltetni a gyermekekkel, a munkások, a napszámosok között is ritkábban látna az ember olyan szánalomraméltó, elhanyagolt, rongyos alakokat, mint a milyenekkel találkozik tényleg úton-útfélen. A legtöbbet nem a nyomor, az ínség kényszeríti arra, hogy olyan koldusmódra öltözködjék; meg van legtöbbnek a rendes keresete,

de hiányzik bennök a rendérzék és nem szégyenlik a szakadt, piszkos ruhát. Az elemi iskola sokat tehet e tekintetben is, és ha az a szegény gyermek egyszer igazán megszerette a rendet és tisztaságot, ha szokásává vált mindent rendben tartani és minden munkát rendesen végezni, későbbi életében sem hagyja el egykönnyen e jó szokást. — Abban a gyermekben pedig, a kinek otthon jó példája van e tekintetben, csak megerősödhetik a rendszeretetet, ha az iskolában is nagy fontosságot tulajdonítanak ennek.

A gyermek rendetlenségének és gondatlanságának egyik oka abban is rejlik részben, hogy nem tudja megbecsülni a tárgyakat, nincs benne kifejlődve a hasznos iránti érzék, nem ismeri értékét annak, a mivel bir, nem tudja mennyi gondba, fáradságba kerül holmijának megszerzése. Ezért már korán fel kell kelteni a gyermekben a tárgyak iránti helyes becsérzéket és az iskolában ezt leginkább az által lehet elérni, hogy minél több tárgynak előállítási módját ismertetik meg a gyermekkel, mint pl. a papir, tű, pamutgyártást, vászonkészítést, könyvnyomtatást stb.

A gyermek ez által megtudja, hogy mennyi fáradságba, munkába kerül még a legegyszerűbbnek látszó tárgyak előállítása is és egész más szemmel nézi ezután, jobban megbecsüli a saját birtokát képező tárgyakat is. De ez nem elegendő. A tanítónak annyira kell figyelemmel kisérni az egyes gyermekeket, hogy tudomása legyen arról, hogy növendékei közül melyik szereti pazarolni a papirost, czeruzát, tollakat, és ezeket minél gyakrabban kell intenie arra, hogy lelkiismeretlenség elhányni, elrongálni gondatlanúl azt, a mit atyjok nekik arczának verejtékével szerzett. A szegényebb sorsú gyermek ezt könnyebben belátja, mert önmaga is tapasztalja, hogy atyja dolgozik, fárad, bajlódik míg családjának a legszükségesebbet megszerezheti, de a gazdagabbal is meg kell értetni, hogy szülei nem jutottak volna olyan előnyös vagyoni helyzetbe, ha eltékozolták volna azt, a mivel bírtak.

Azonban nem csak a tárgyak értékével és hasznával kell megismertetni a gyermekeket az iskolában, hanem már korán kell helyes fogalmat adni azon eszközről is, melynek segítségével mind annak birtokába juthat az ember, a mi szükséges az élet fentartá-

sára, mely alapját képezi minden külső anyagi jólétnek, meg kell értetni a gyermekkel okvetetlenül a pénznek fontosságát, ha azt akarjuk, hogy valamikor azzal jól tudjon gazdálkodni. De a pénz becséről, hatalmáról, csak igen nagy óvatossággal kell beszélni, ne hogy a gyermek azt képzelje, hogy ennek birtokában rejlik a föld minden boldogsága. Az iskolának kötelessége arról is gondoskodni, hogy a gyermeknek mielőtt az életbe lép, legyen a pénzről helyes, tiszta felfogása.

Ne becsülje azt kelleténél többre, de ne is vesse meg. A munka, a szorgalom, az iparkodás jutalmát lássa benne, a melynek segítségével megszerezheti mindennapi kenyerét és mind azt a mi az életet külsőleg széppé és kellemessé teheti.

Tudja meg a gyermek, hogy a vagyon is biztosíthat az ember részére tekintélyt, befolyást, de hogy vagyonra csak úgy tehet az ember szert, ha takarékoskodni tud pénzével. Takarékosságra ugyan nem annyira az iskolában, mint inkább a szülei-házban szokhatik a gyermek, hol több alkalom kínálkozik a takarékossági érzék fejlesztésére; azonban — mellőzve az iskolai takarékpénztárak annyiszor vitatott kérdését — a tanító is tehet valamit e tekintetben, ha figyelemmel kíséri az egyes növendékeket, és az életből vett példákban feltüntetvén a pazarlás szomorú következményeit, gyakran meginti azt a gyermeket, kiben hajlandóságot vesz észre a pazarlásra.

A takarékosság múlhatatlanul szükséges arra, hogy az ember magát a mennyire lehet, anyagi gondoktól megóvja és így mindenkinek önmaga iránti kötelessége. Alapja önzés, de az önzés oly neme, melyet jogosnak és méltányosnak tekintünk, azonban csak addig, a míg bizonyos határon túl nem lép, a míg fukarsággá, szűkkeblűséggé nem alacsonyúl. Ettől ép úgy meg kell óvni a gyermeket, mint a pazarlástól és erre nincs jobb mód, mint mély részvétet ébreszteni lelkében mások baja, mások nélkülözése iránt és felkölteni benne azt a vágyat, hogy enyhítse a nyomort, bárhol tünjék az fel előtte, még egy kis személyes áldozat árán is. Meg kell értetni a gyermekkel, hogy ne csak azért takarékoskodjék, hogy önmagának legyen valamije, hanem azért is, hogy képes legyen magának azt a tiszta örömet megszerezni, melyet a jótékonyság gyakorlása okoz. Ne csak

saját magának éljen az ember, gondoljon másokra is, ne csak a saját baján tudjon segíteni, hanem az idegenén is.

Az iskola és az iskolai élet is elég gyakran nyújthat a jótékonyság gyakorlására alkalmat.

Találkozik az osztályban mindig egy-egy szegény, árva gyermek, kinek nincs téli kabátja, ki nem szerezheti meg a szükséges tankönyveket stb., és ha a tanító indítványára a gyermekek adományozás útján ellátják szegény tanulótársukat a szükségessel, bizonyára nemesen cselekednek.

De az ilyesféle gyűjtésnél nem tartom jónak azt, ha a gyermekek nevét és az általuk adományozott összeget följegyzik. Így egyik gyermek túl akar tenni a másikon, nem annyira jószívűség, mint inkább hiúság által ösztönözve és akkor a gyermek nem azt adja a mit maga megtakarított az ajándékba kapott fillérekből, hanem otthon zaklatja a szülőket, hogy neki minél több pénzt adjanak, mert gyűjtenek. Ez azután a kevésbbé tehetős szülőkre nézve sokszor eléggé érezhető, kellemetlen adóvá lesz és ez ellen magam is elég gyakran hallottam panaszt. Sokkal czélszerűbbnek tartanám, ha ilyen alkalmakkor az iskola minden osztályában gyűjtőperselyt állítanának fel, melybe minden gyermek annyit dobhat a mennyit akar, vagy a mennyi tőle telik, a nélkül, hogy a tanító vagy a gyermekek egymás közt tudnánk, ki mennyit adott. Ha az iskola az ilyen gyűjtésekkel nem jár el kellő tapintatossággal, alkalmat szolgáltat arra, hogy a gyermek csupán kérkedésből, hiúságból tesz jót, és e mellett az a jobb módú növendék, a ki többet adományozhat, többnek, jobbnak, nemesebbnek képzeli magát szegényebb sorsú társánál, a ki talán összes lassan-lassan megtakarított filléreit áldozza fel jótékony czélra. Azután meg a tanító figyelmének arra is ki kell terjednie, hogy az iskolában a szegények és a gazdagabbak közötti ellentét a lehető legkisebb mértékben tünjék fel.

Hol érvényesüljön az a szent szó, hogy mindnyájan egyenlőek vagyunk, ha nem itt az iskolában, mikor, ha nem a gyermekkor ártatlan, boldog napjaiban? Nem hangsúlyozhatja eléggé a tanító beszédében, cselekedetében, nem éreztetheti eléggé növendékeivel, hogy csak a tanulás és magaviselet minősége tesz különbséget gyer-

mek és gyermek közt az iskolában, hogy nem a leggazdagabb, hanem a legjobb tanulók a legelőkelőbbek az osztályban, ne hogy később az életben a pénzeszacskók előtt hajlongjanak és a tehetséges, jóravaló, művelt, de szegény embert lenézzék. Az iskola nevelő hatása ép e tekintetben lehetne legnagyobb és legáldásosabb.

Egyik legszebb, legnemesebb hivatása az iskolának, nézetem szerint, lerombolni a válaszfalakat, melyeket az emberek között a vagyon, a nemzetiség, a vallás képez: közelebb hozni az embereket egymáshoz, megsemmisíteni az előítéleteket, melyek, egyik néposztályt a másiktól, egyik vallásfelekezetet a másiktól elidegenítik.

A gazdag gyáros és a szegény munkás gyermeke, tót és magyar, keresztény és zsidó egymás mellett ülnek az iskolapadon és kün az életben — és mégis mily elkeseredett küzdelem folyt gyakran közöttük!

Vajjon az iskola őszinte, komoly törekvés, buzgó, öntudatos munkásság által nem javíthatná némileg e szomorú viszonyokat? Vajjon előítéletelektől ment, igazán elfogulatlan tanítók nem nevelhetnének elfogulatlan, szabad gondolkozású egyéneket, kik az emberben az embert nézik, nem vagyonát, nem nemzetiségét, nem vallását?

Lehetetlen volna az iskolának elérnie azt, hogy növendékei, ha kilépnek az életbe, magasabb szempontból itéljék meg embertársaikat mint azok, kik nem látogattak iskolát? Nem volna képes az iskola arra, hogy a különböző vallásfelekezetekhez tartozó növendékek egymás iránti ellenszenvét megszüntesse?

Részemről úgy vélekedem, hogy nagyon sokat tehet, ha akar, ha nem viseli magát közönbösen, hanem következetesen felhasznál minden kinálkozó eszközt és alkalmat arra, hogy a különböző vallású és nemzetiségű gyermekek közt a rokonszenvet felébressze.

Határozottan azok mellett vagyok, kik azt állítják, hogy az iskola kötelessége nevelni is nemcsak oktatni, különben a műveltség, melyet a gyermek elsajátít, csak külső máz, semmi egyéb. Pedig úgy hiszem, jogosan lehet követelni, hogy az iskola ne csak ügyes, ismeretekkel biró egyéneket bocsásson ki az életbe, hanem egyszersmind olyanokat is, kik gondolkozásuk nemessége, érzelmeik gyöngédsége által a műveletlen tömeg fölé bírnak emelkedni.

Tagadhatatlan ugyan, hogy a nevelés első sorban a szülei házat illeti meg, és hogy a szó valódi, legszebb értelmében művelt ember csak az lehet, kinek fejlődésére a szülei ház jótékonyan hat, de ép oly tagadhatatlan, hogy a gyermeki lélek nemesítésére az iskola is hatalmas befolyással lehet, és hogy a nevelésben csak úgy érhető el teljesen kielégítő eredmény, ha iskola és szülei ház egymást segítve, támogatva, kiegészítve végzik a nevelés fontos és szép feladatát.

Subert Zsófia.

A FRANCZIA LEÁNYISKOLÁKRÓL.*

(Második közlemény.)

Az intézet úgy látszik a véletlennek köszöni keletkezését. Maintenon asszony Brinonné kérésére, ki igen megszorult helyzetben volt, növendékeket szerzett neki, hogy vallásban, írásban, olvasásban és számolásban oktassa őket. E fiatal leánykákat többször meglátogatta s nagy öröme telt haladásukban. Hogy könnyebben közlekedhessék velük, Montmorencyból, a hol Brinonné megkezdte az intézetet, Reuilbe költöztette őket St.-Germain mellett s ott külön házat rendezett be számukra. A nemeslelkű pártfogó, az elért sikertől buzdítva, jószágán a parasztgyermekek számára is állított föl iskolát. Lelke mind nagyobb s nagyobb szeretettel foglalkozott a neveléssel és sikerült neki a királyt is megnyerni terveinek. Így a többi közt meggyőzte a királyt arról is, hogy az államnak kötelessége a hazájukért életükkel áldozó katonatisztek leányairól gondoskodni. A fejedelem nem habozott sokáig; roppant költségen építette a st.-cyr-i intézetet, mely 1687-ben nyilt meg.

Maintenonné most kiváló szellemének egész erejét intézetének szervezésére és vezetésére fordította. St.-Cyr kezdetben világi intézet volt. XIV. Lajos nem szerette a kolostorokat; kívánsága az volt, hogy az intézet belső életében és szokásaiban semmi se emlékeztessen kolostorra s e tekintetben Maintenon asszony is egy nézeten volt vele. A tanításra a fönt említett Brinon asszonynak volt jelentékeny befolyása, a ki különösen az olvasást és a szavalást pártolta és bizonyos irodalmaskodó irányt honosított meg. Hogy mennyire volt Maintenon asszony is híve ennek ez iránynak, kitűnik egyik, Racine-

* Lásd az első közleményt a márcziusi füzet 130—137. lapjain.

hoz intézett leveléből, melyben ezt írja: «Mindenben, a mit nők írnak, ezer meg ezer hiba van a grammatika ellen; de mindamellett oly sajátságos kellem is, melyet hiába keresünk a férfiak irataiban.» A legjobb íróknak kellett közreműködniök, hogy St.-Cyrt ellássák szavalásra való művekkel. Racine szolgáltatta a szomorújátékokat; mert a növendékek ügyessége oly tökéletességet ért el, hogy a legnehezebb föladatok megoldására is vállalkoztak. A kis leányok egyszer oly kitünően adták elő Racine Andromaque-ját, hogy Maintenon asszonyt a siker megdöbbentette s aggodalommal kérdé magától, pedagógiai szempontból tekintve helyes-e ez az irány? Azonban nem bírt vele szakítani, sőt az ő buzdítására írta Racine «Esther» című darabját, melyet a király jelenlétében adtak elő s mely a kis művészek babérjait új levelekkel szaporította. De a legnagyobb dicsőséget aratták «Athalie» előadásával; az egész udvar jelenlétében föltünő szép jelmezeikben s kifogástalan szavalatukkal óriási tapsvihart arattak — s épen a siker rendkívülisége, mely Brinonné művét megkoronázni látszott, lett az ő irányának megölője.

Maintenon asszony azt remélte, hogy ily remekművek előadásával nagy, magasztos érzelmeket nevel kedveltjeinek szívében; de fájdalmára csakhamar észrevette, hogy épen az ellenkezőt érte el: határtalan hiúság töltötte el a kis művésznőket.

Maintenon asszony rögtön el volt tökélve a fölismert téves utat elhagyni. A mily hirtelen történt elhatározása, ép oly gyors volt elhatározásának keresztülvitelében. Azon kezdte, hogy Brinonnét elbocsátotta XIV. Lajos akarata ellenére is kolostorrá alakitotta át az intézetet s a nevelést a sz. Ágostonról nevezett apáczákra bizta. Világi művek olvasását megtiltotta, sőt a visszahatás első tüzében a tudományos oktatást is jelentékenyen leszállította s leginkább gyakorlati czélt tüzött ki magának a nevelésben. Tanítványai úgyis szegény katonatisztek gyermekei voltak, kik az intézetet elhagyva, igen csekély kegydíjt kaptak a királytól; azért legczélszerűbbnek látszott őket a nevelőnői pályára előkészíteni. Tulajdonképen kettős czél volt kitűzve: jó háziasszonyokat és jó tanítónőket nevelni. Ezt úgy gondolta legkönnyebben elérhetőnek, ha korán szoktatja tanítványait

fegyelemre és rendszeres munkásságra. Továbbá iparkodott bennük azt a meggyőződést megérlelni, hogy a társadalmi életben mindenkinek vannak kötelességei, mindenkinek kell bizonyos munkát végezve, helyét betölteni. Azért az intézetben minden növendéknek oly teendőket is kellett végeznie, melylyel a házi rend föntartásához hozzájárult. Ilyenek voltak: takarítás, betegápolás, a fehérneműek rendbentartása, kerti munka sat. De míg egyrészt tanítványait folytonos munkára akarta szoktatni s e szoktatást nevelési czélul fölhasználni, gondja volt rá, hogy a munkát ne végezzék gépiesen. Sok időt töltött maga is az érettebb leánykák közt, beszélgetve velük a polgári és családi élet fontosabb kérdéseiről; mesterileg értett a gondolatok vezetéséhez; a hozzá intézett kérdéseket igen ügyesen tudta fölhasználni s tovább fűzve oktatni. Így keletkeztek az ő hires beszélgetései (Entretiens), melyeknek Franczia országban még ma is annyi olvasójuk akad, hogy folyton új meg új kiadásokat kell belőlük rendezni. A szokrateszi módszernek egy nemével úgy tudta vezetni fiatal hallgatóinak gondolatmenetét, hogy emelkedettebb nézőpontból szemlélhették a világot és az életet.

Ily módon vonta bele fejtegetéseinek körébe a fontosabb társadalmi kérdéseket s csodálatraméltó egyszerűséggel tudta a legbonyolodottabb tárgyat világosan, könnyen érthető nyelven előadni. Tudományos hangtól és fölszínességtől egyaránt távol tartva magát tárgyal hallgatóival mindent, mit egy művelt nőnek, kinek a család által az államra is van befolyása, tudnia kell.

Ily párját ritkító tehetséggel, igaz, csak Maintenon asszony bírt; de nagy szelleme magával ragadta az intézet tanítónőit is. Az Utasítások, melyeket számukra írt, bizonyítják, mily ügyességgel tudott magának munkatársakat nevelni. A rendszeres tanítás helyét észfejlesztő társalgás foglalta el; s ha a leánykák nem is vittek magukkal az intézetből kiléptükkor egetverő tudományt, az ott nyert erkölcsi kiképeztetés s az önálló itélet a st.-cyr-i nevelésnek igen becses ajándékai voltak.

Nem hagyhatom említés nélkül, mennyire ápolta Maintenon asszony növendékeiben a hazaszeretetet. Nem azt a hazaszeretetet, melynek végső czélja a ragaszkodás az uralkodó házhoz; hanem azt

a tágabb értelműt, mely az egész országnak, az egész népnek multját és jövőjét szívén viseli.

Hátra van még, hogy e nevezetes intézet házi rendjéről is néhány szóval megemlékezzem. A 250 növendék nevelése 40 apáczára volt bizva, kik közül 25 a «belső tanácsot» képezte; ennek nevelési ügyekben döntő szava volt. A növendékek egészen az állam költségén éltek. Hetedik évükben léptek be az intézetbe s ott maradtak húsz éves korukig. Koruk és ismereteik szerint négy osztályba voltak sorozva s az egyes osztályok külsőleg színes szalaggal voltak megkülönböztetve, melyet a fekete ruhára tűztek. Egy-egy osztályban a növendékek száma 50—60 volt, de az egyes osztályokon belül 8—10 növendék, kik az ismereteknek egyenlő fokán állottak, alkottak egy felügyelő tanítónő (mère de famille) alatt külön családot. A legfelsőbb osztály növendékeit már itt-ott alkalmazták a kisebbek tanításában.

Az időbeosztás a következő volt: fölkelés hat órakor, nyolczig házi foglalkozás, nyolczkor mise, tizenkettőig tanítás és kézimunka; akkor következett az ebéd, utána kettőig szünet; két órától hatig ismét tanítás és kézimunka, hatkor vacsora, kilenczkor lefekvés.

A tananyag következő módon volt fölosztva: *1. osztály:* Olvasás, írás, számolás, a grammatika elemei, katekizmus és biblia; *2. osztály:* ugyanazok a tárgyak és zene, történelem, földrajz és mithológia; *3. osztály:* az előbbi osztály tárgyai, de kiváló figyelemmel a franczia nyelvre, ezenfölül rajz és táncz; *4. osztály:* gyakorlás írásban és szóbeli előadásban, s részletes oktatás a kézimunkában. Ebben az osztályban iparkodtak a tanítónők az előbb említett társalgási uton a jellemképzésre hatni.

A növendékek közt föltétlen egyenlőség uralkodott; sem rang, sem pártfogás nem vétetett figyelembe; Maintenon asszonynak mindenkor örömére szolgált, ha tapasztalta, hogy rokonai sem élveznek kivételt. Minden tanítványnak jutott általános kötelességein kívül még külön kis hivatala, melyért felelős volt. A személyes felelősség érzetének nevelésére nagy gondot fordítottak.

St.-Cyr érdekes kísérletnek tekinthető, mely az akkor sokat vitatott kérdést, hogyan lehetne a leányok helyes nevelését legczél-

szerűbben eszközölni, kicsiben iparkodott megvalósítani. Figyelembe vette St.-Cyr azt az elvet, hogy a nevelésnek nem szabad ugyan szem elől téveszteni a gyermek társadalmi állását és a föladatot, mely rá az életben vár; de szükségesnek ismert e mellett bizonyos általános emberi műveltséget s innét magyarázható, hogy ebből az intézetből sok oly fiatal nő került ki, a ki később Franciaország legjelesebb alakjai közé tartozott.

Azonban bár mily érdekes volna is megismerkedni mind azokkal a fázisokkal, a melyeken a franczia leányiskola keresztülment míg mostani magas polczára emelkedett, mégis a tér szűke miatt le kell mondanom oly egyének működésének méltatásáról is, mint St. Pierre, Mdme de Miremont, Bernardin de St. Pierre, nem is szólva Rousseauról, a kit különben azért hagyhatok említetlen, mert őt ismerni mindnyájunk kötelessége s ő nemcsak a franczióké, hanem mindnyájunké. Sőt el kell hagynom a 19. század első felének leányiskoláit, el a mostani felső leányiskolai törvénynek első, Camille Séetől eredő javaslatát s az országgyűlésnek rá vonatkozó érdekes vitatkozásait s csak az elfogadott törvénynek főbb pontjait közlöm a következőkben:

Az állam a megyék és a községek közreműködésével intézeteket alapít a leányok magasabb fokú oktatására.

Ezek az intézetek externatusok; de összeköthetők internatussal is, ha a megyék vagy községek úgy kívánják s ha erre nézve az állammal megegyezésre jutnak.

Az állam, a megye és a község alapítványokat tesznek az ily iskolákban; az alapítványok száma meg lesz állapítva az alapszerződésben, melyet az állam és a megye vagy község, a hol az intézet fölállíttatik, együtt kötnek.

Az oktatás kiterjed a következő tárgyakra: 1. Erkölcstan, 2. franczia és legalább egy élő idegen nyelv, 3. régi és új irodalom, 4. földrajz és kozmografia, 5. hazai történet és az általános történet áttekintése, 6. mennyiségtan, fizika és természetrajz, 7. egészségtan, 8. háztartástan, 9. kézimunka, 10. jogi ismeretek, 11. rajz és mintázás, 12. zene, 13. torna.

A benlakó növendékek vallásoktatását a szülők kívánságára a

vallásfelekezetek papjai az intézetben, de a rendes tanítás idején kívül eszközlik.

Ilyen intézetek mellett pedagogiai tanfolyam is fölállítható oly tanítványok számára, kik a tanítói pályára készülnek.

Minden intézet élén *igazgatónő* áll. A tanítást tanítók és tanítónők eszközlik, kiknek a szabályszerű bizonyítványokkal kell ellátva lenniök. Ha férfi tart előadást valamelyik osztályban, akkor tanítónőnek is jelen kell ott lennie a fegyelem föntartására.

Miután e törvényt a képviselőház és a szenátus elfogadta, a kivitelt a franczia közoktatási tanácsra bízta, melynek egyik legfontosabb teendője a tanterv részletes kidolgozása és a követendő módszer megállapítása volt. Így a közoktatási tanácsnak a felső leányiskolák szervezésében igen fontos föladat jutott, melyet nem egyszer arra is fölhasznált, hogy a törvény nagyérdemű szerzőjének, a már említett Camille Seé képviselőnek intenciójától eltérjen; mint például a felső leányiskola évfolyamainak megállapításában, melyet Sée, ki a leányiskolákat a gymnasiumok mintájára 7—9 évfolyamra tervezte, míg a tanács csak 5 évfolyamot állapított meg. Sőt ez az öt év is két időszakra oszlik: az elsőben, mely három évig tart, csak kötelezett tárgyak fordulnak elő, míg a másodikban, melynek tartama két év, a nem kötelezett tantárgyak száma közel annyi, mint a kötelezetteké.

Magát a tantervet — noha a N. Nőnevelés 1882 évfolyamában egy rövidke czikk már ismertette azt — elég fontosnak tartjuk arra, hogy ezuttal is egész terjedelmében közöljük.

ELSŐ IDŐSZAK.

Első év. (Életkor 12—13 év.)

1. Franczia nyelv és irodalom	5 óra
2. Élő nyelvek (angol v. német)	3 «
3. Általános és nemzeti történet — Földrajz	4 «
4. Számolás és mértan	2 «
5. Természetrajz (állat- és növénytan)	1 «
6. Rajz és írás	3 «
7. Ének	2 «
Összesen	20 óra.

Második év (Életkor 13—14 év.)

1. Franczia nyelv és irodalom	5 óra
2. Élő nyelvek	3 «
3. Általános és nemzeti történet — Földrajz	4 «
4. Számolás	2 «
5. Természetrajz (állat- és növénytan, földtan)	1 «
6. Rajz	3 «
7. Ének	2 «
Összesen	20 óra

Harmadik év. (Életkor 14—15 év.)

1. Erkölcstan	1 óra
2. Franczia nyelv és irodalom; óklasszikus irodalom	4 «
3. Élő nyelvek	3 «
4. Általános és nemzeti történet — Földrajz	3 «
5. Számolás és mértan	1 «
6. Fizika és kémia	3 «
7. Fiziologia, háztartás és egészségtan	1 «
8. Ének	1 «
9. Rajz	3 «
Összesen	20 óra

MÁSODIK IDŐSZAK.

Negyedik év. (Életkor 15—16 év.)

a) Kötelezett tárgyak.

1. Erkölcstan	1 óra
2. Franczia nyelv és irodalom; óklasszikus irodalom	4 «
3. Élő nyelvek; idegen irodalom	3 «
4. A művelődéstörténet áttekintése Nagy Károlyig	2 «
5. Kozmografia	1 «
6. Növény- és állatfiziologia	1 «
7. Fizika	1 «
Összesen	13 óra

b) Nem kötelezett tárgyak.

1. Oklasszikus irodalom	3 óra
2. Latin nyelv	1 «
3. Mennyiségtan	3 «
4. Ének	1 «
5. Rajz	3 «
Összesen	11 óra

Ötödik év. (Életkor 16—17 év.)

a) Kötelezett tárgyak.

1. A lélektan elemei, alkalmazva a nevelésre	1 óra
2. Franczia nyelv és irodalom; óklasszikus irodalom	3 «
3. Élő nyelvek; idegen irodalom	3 «
4. A művelődéstörténet áttekintése Nagy Károlytól a jelenkorig	2 «
5. Általános jogi ismeretek. — Háztartás	1 «
6. Fizika és kémia	2 «
Összesen	12 óra

b) Nem kötelezett tárgyak.

1. Óklasszikus irodalom	2 óra
2. Latin nyelv	1 «
3. Általános földrajz	1 «
4. Mennyiségtan	2 «
5. Növény- és állatpszichologia	2 «
6. Ének	1 «
7. Rajz	3 «
Összesen	12 óra.

Jámbor Anna.

BEVEZETÉSŰL A MÉRTANI OKTATÁSHOZ.

A tanitónak épúgy kell óvakodni a növendékre nézve meg nem emészthető, üres meghatározásoktól, mint a fölületes, avagy a hibás szemléltetéstől. Midőn azt mondjuk: az, a minek csupán hosszasága van, vonal, vagy: a minek csupán két kiterjedése van, ú. m. hosszasága és szélessége, az lap, stb, akkor semmitmondó, üres definiczionál egyebet nem adtunk át, a melyet a növendék meg nem érthet, habár fölszólitásra elő is adja a világosnak látszó, rövid meghatározást.

Midőn azt mondjuk: «a kifeszített fonál egyenes vonal» akkor elhagyva a legszélsőbb abstractiónak kétes értékű útját, a szemléletre hivatkozunk, csakhogy más hibába estünk, abba, hogy nem mondtunk igazat! És mégis a szemléltető módszer az, a melyet a mértani oktatás kezdetén követnünk kell, de óvatosan, nehogy később módositani avagy visszavonni kellessék a mit kifejtettünk. Ha a fennebbi hibás kifejezés helyett a következőt használjuk: «a fonál, ha annak csupán hosszaságát vesszük tekintetbe, vonal» akkor szintén a szemléletre alapitjuk magyarázatunkat és ha sikerül a «csak a hosszuság jő tekintetbe» megszoritó kifejezést világos színben feltüntetni, akkor a vonalat szemlélet alapján helyesen mutattuk be és nem kell attól tartanunk, hogy a növendék a fonalat vagy az irónt vonalnak is meg testnek is tekinti és végre sincs tisztában, mit nevezzen hát vonalnak, mit nevezzen testnek!

Szemléltetésre igen alkalmas a koczka, de alkalmasak a falak, butorok, könyvek stb is. A táblára rajzolt alakok kezdetben alig pótolhatják a természetben bemutatott tárgyakat. A tanár elég nagy koczkát vegyen kezébe, hogy távolabb ülő tanitványai is jól kivehessék a bemutatott pontokat, éleket stb.

A test. — Az előttünk levő test, a koczka, feltünik szabályos alkata által. Ez (a tanár mutatja), a melyen irónomat végig csúsztathatom, a koczka egyik *lapja*. Van-e több lapja a koczkának? Hány van összesen? Ezekről a lapokról mondjuk, hogy a koczkát határolják, azok tehát a koczkának határoló lapjai. Ennek, a melyet ujjaimmal végighuzok a neve *él* és benne a koczka két lapja találkozik.

Ennek, a melyet ujjammal érintek, a neve *csúcs* és benne a koczkának 3 éle találkozik. Van-e a koczkának több éle és több csúcsa? A koczkának vannak tehát *határoló lapjai, vannak élei és csúcsai*. Vannak-e a gúlának, melyet kezemben tartok, lapjai, élei és csúcsai? Hát az asztalnak, a táblának?

A gömbnek, a melyet körülsimíthatok kezemmel, csak egy határoló lapja van, csúcsot és élet hiába keresünk rajta. Vannak-e a kályhának határoló lapjai, élei és csúcsai? A ház falainak, az ajtónak, a téglának stb?

A három főkiterjedés. — A koczka belsejében kiszemelt helytől kiindulva minden irányban találunk helyeket, a melyek a koczkában vannak; ezt így szoktuk kifejezni: *a koczka minden irányban kiterjed*. Hány ily helyet vehetünk föl? Igazunk lesz-e, ha a helyet a koczka valamelyik lapján jelöljük ki?

A számtalan sok irány között három főirányt lehet megkülönböztetni, u. m. a kijelölt helytől balra és jobbra (vagy jobbról balra a kijelölt helyen keresztül), előre és hátra, végre fölfelé és lefelé tartó irányt. Föllelhetjük-e ezt a három főirányt a koczkának más helyzete mellett is? Lehet-e a koczkának oly helyzetet adni, hogy a kiszemelt helytől bármelyik irány összeessék a fölülről lefelé, vagy a jobbról balfelé tartó iránynyal? E szerint a végtelen sok irány helyett három főirányt jelölhetünk ki, a melyek *hosszuság, szélesség* és *magasság* neve alatt ismeretesek.

Megtaláljuk-e a három főirányt más testeknél is pl. a gömbnél, a gúlánál stb? Test az, a minek három főkiterjedése, u. m. hosszúsága, szélessége és magassága van.

Kivétel nélkül minden testnek — fából, vasból vagy egyéb anyagból valónak — meg van a következő két tulajdonsága: hogy 3 főirányban terjed ki és hogy egy vagy több lap által határoltatik.

Épen azért, mivel ezt a két tulajdonságot minden testnél fölleljük, a mértan a testek vizsgálatánál a többit (színt, hőmérsékletet, anyagot stb.) nem veszi figyelembe. De ha az anyag, a szín stb. nem jön tekintetbe, miben különböznek egymástól a különféle testek? Alakra nézve különböznek egymástól; az alak pedig a határoló lapoktól függ. A mértan tehát csupán a testnek kiterjedését és alakját vizsgálja, egyéb tulajságaira nem figyel.

Lap. — Tekintsünk a koczka egyik lapjára. Ennek valamelyik helyétől számtalan irányban jutunk ugyanannak a lapnak más helyeihez, ha irónunk hegyét a lapon tovább csúsztatjuk; de végtelen sok irány van, a melyeken a kiszemelt helytől továbbhaladva, oly helyekhez jutunk, a melyek már nincsenek a lapon. Vegyük szemügyre a koczkának felső lapját. Ha ennek valamely helyétől még oly kevéssé távozunk akár fölfelé, akár lefelé, legott elhagytuk a lapot, azaz: a lapnak fölfelé és lefelé nincsen kiterjedése; ellenben számtalan irányban juthatunk ugyanannak a lapnak más helyeihez. Hány főirányt vehetünk föl a lapon? Balról jobbra és elölről hátrafelé tartó irány a lapnak más helyeihez vezet, abban az esetben is, ha a koczkát függélyes tengelye körül forgatjuk (így!). Ugyanazt mondhatjuk a koczka többi lapjairól is. A koczka lapjának csupán két főkiterjedése van, hosszúsága és szélessége.

Állíthatjuk-e ugyanazt más testek lapjairól, pl. a gúlának, az asztalnak, a táblának stb-nek lapjairól? A gömbnek lapján kiszemelünk egy helyet; haladhatunk-e tovább e lapon, hogy annak más-más helyeihez jussunk? Igen; az irón hegyét továbbcsusztatjuk a lapon, így (a tanár mutatja). Itt is két főútat állapíthatunk meg, u. m. balról jobbra (vagy jobbról balra) és elölről hátrafelé (vagy fordítva) tartót, csakhogy a továbbhaladásnál nem mondhatunk ugyan abban az irányban; az irón hegyét görbe uton vezetjük. Ha a kiinduló ponttól kezdve ugyanabban az irányban maradnánk, legott elhagynók a lapot. Az ilyen lapot *görbe lapnak* nevezzük; a koczka vagy a gúla lapjai *egyenes lapok* vagy *síklapok*.

Mily lapja van a lapdának? Mily lapjai vannak az asztalnak, a téglának, a lámpaüvegnek stb? A lapnak, akár egyenes, akár görbe, két kiterjedése van, u. m. hosszúsága és szélessége; vastagsága

nincsen. Hogy mennyit irhatunk az ivpapir egyik lapjára, nem függ a papir vastagságától, valamint a festék mennyisége sem függ a falnak vastagságától, a melyet befestenek. Hogy mennyi buzát szórhat szet a szántovető, függ-e az a szántóföld fölött elterülő tértől?

Él. — Hasonlítsuk össze a koczka egyik lapját a gúla lapjával; miben egyezik meg a két lap, miben különbözik? Mindkettő síklap; mindkettőnek két főkiterjedése van. Különböznek alakra nézve és talán abban, hogy az egyik nagyobb mint a másik.

Mitől függ az alak? A koczka lapján kiszemelek egy helyet, a melytől irónom hegyét továbbcsúsztatom a lapon, míg egyik élhez jutok. Jutunk-e ily módon élhez, ha más irányban vezetjük az irón hegyét? A koczka lapja tehát minden oldalról élek által határoltatik. Vannak-e az asztallapnak határoló élei? A gúlának, vagy a könyv lapjainak?

A gúla éleit más helyzetben találjuk egymásra nézve, mint a koczka éleit; az éleknek kiterjedése és egymáshoz való kelyzete határozza meg a lapnak *alakját*. Vannak-e ennek a czukorsüveg alakú testnek, a *kúpnak* lapjai? Egy egyenes és egy görbe lapja van; találunk élet is. Ez, a melyet ujjammal végigérintek, *él*.

Vegyük szemügyre a koczka egyik élét. Ezen az élen ujjamat jobbról balra, vagy balról jobbra végigcsúsztathatom, de bármely más irányban haladva, legott elhagyom az élet, azaz az élnek valamely helyétől csak egy irányban (vagy épen ellenkező irányban) találjuk az élnek más helyeit; minden egyéb irány legott elvezet az éltől. Az élnek csak egy kiterjedése van, hosszasága.

A kúp élének valamely helyétől csak egy úton (jobbra vagy balra tartó) haladva maradunk az élen; minden más irány elvezet attól. Igy ha az irón hegyét az él valamely helyétől ugyanabban az irányban visszük tovább, az élet azonnal elhagytuk. Az ily élet *görbe élnek* nevezzük, a melynek szintén csak egy kiterjedése van, melyet hosszúságnak nevezünk.

Egyenes. — A koczka egyik éléhez illeszszünk kötőtűt; annak a két csúcs közötti része oly hosszú, mint az él. Ha tehát a kötőtű oly hosszú, mint az él, akkor, nem tekintvén a kötőtű vastagságát, az az élet helyettesítheti. A kötőtű vagy az irón ábrázolhatja az élet,

ha azoknál csupán a hosszúságot tekintjük. A pallónak élén kifeszített fonál oly hosszú, mint a palló éle; ha kötelet, zsinórt avagy selyemszálat feszítenénk ki, csak oly hosszúságot nyernénk.

A fölülről lefelé feszített fonál szintén egyenes élet helyettesít, röviden *egyenesnek*, másként *egyenes vonalnak* nevezzük. Amit most a táblára vontam krétával, szintén egyenes vonalat ábrázol; ez pedig görbe vonalat. Rövidség okáért az «*ábrázol*» szót kihagyjuk és így fejezzük ki magunkat: a táblára vagy a papirra egyenes vonalat huztunk.

Vannak-e a koczka élének határai? Ezen az élen csak felülről lefelé (vagy alulról fölfelé) haladhatunk; hová jutunk? A koczka egyik csúcsához, a melyen túl az él megszünik. A csúcsnak sem kiterjedése, sem alakja nincsen, általános neve: *pont*. A pontot is ábrázolhatjuk irónnal, téntával, krétával stb; ezek testek, mert 3, bár csekély kiterjedésök van.

Lehet-e az élet megfelezni? Azt a helyet, hol az élnek fele van, a mely sem az egyik, sem a másik fél-élnek nem része, felező pontnak nevezzük. Vehetünk-e föl pontokat a koczka lapjain? Vehetünk-e fel pontokat vagy helyeket a koczka belsejében? Lehet-e a pontot megfelezni? Igaz-e, hogy az egyenes pontoknak sora? Nem, mert a pontnak nincs kiterjedése.

Mendlik Ferencz.

A BÉCSI NŐIPARKIÁLLITÁS.

Mikor az 1881. évi országos nőiparkiállítás eszméjét megpendítettük, sokan bizonyos hidegséggel fogadták a kiállításnak ezt az új speciálitását. Élénken emlékszem, hogy a kiállítás megnyitása előtti napon, midőn a majdnem kész tárlatot a hirlapíróknak bemutattuk, egyik igen tekintélyes és jóhírnevű elsőrendű fővárosi napilap közgazdasági rovatvezetője igy nyilatkozott előttem: «én még most sem értem mi czélja és föladata van e kiállításnak?» Tudva, hogy a mi fajtánk jobban boldogúl a nyomtatott magyarázattal, az említett kollégámnak kezébe adtam a kiállítás kész tárgymutatóját, melynek bevezetése behatóan foglalkozik a kiállítás czéljaival és föladataival.

A kishitűek és kétkedők azonban még inkább méltányolták a nőiparkiállítás hasznát ama mozgalmak és eredmények után, melyek majdnem kizárólag e kiállításnak voltak következményei. Számos nőipariskola keletkezett, a kormány kiváló gongot fordított a vászon- és szőnyegipar rendszeres fejlesztésére. Szövőszékeket osztottak ki, jó szőnyegmintákat szerkesztettek, szóval a házi-ipart rendszeresebb mederben fejlesztették. Az 1885. évi országos kiállítás háziipari csarnoka pedig föltüntette azt a nagy haladást, mely a nőiparkiállítás óta a kézimunka és a háziipar minden ágában eléretett.

De, hogy a nőiparkiállításban rejlő eszme helyes volt, azt élénken bizonyítja az a körülmény, hogy ez eszmét nemsokára fölkarolták Berlinben, és legújabban *Bécsben*.

És valószínű, hogy a nőiparkiállitások eszméje nemsokára népszerű lesz a kontinensen. A nagy gyáriparral bíró államokban a háziipar ugyan nem jöhet komolyan számba, mert a férfi- és női munkaerők, gyermekek és felnőttek egyaránt absorbeáltatnak a gyá-

rak és a bányák által. Ezért Angliában a nőipar, mint háziipar kiváló jelentőségre nem fog vergődni, mert ott a nők vagy műves mesterséget folytatnak (kézműipar), vagy a művészi és kereskedelmi foglalkozásokban nyernek alkalmazást, vagy pedig — a mi legroszszabb — mint napszámosok és munkásnők dolgoznak. Ezért Angliában aligha lesz egyhamar nőiparkiállítás. Ellenben a középeurópai államok, a melyekben a nők háziiparszerű foglalkozások és keresetforrások művelése által járulnak hozzá a család fentartásához, a nőiparkiáilltások eszméjét föl fogják karolni, mert e szakszerű kiállítások által a női munka iránt való méltánylás, a nők keresetképességének előmozdítása és támogatása nyer kifejezést.

A bécsi nőiparkiállítás az osztrák császárság fővárosában bizonyára nem lesz az utolsó, mert Ausztriában is sok oly tág tér nyilik a nők keresetképességének fokozására, mint nálunk és a munkaerő az iparban ott sem túlságosan nagy.

A bécsi műipari muzeum tágas helyiségeinek csak csekély részét veszi igénybe a nőiparkiállítás, mely terjedelemre nézve sokkal kisebb, mint az 1881. évi budapesti országos nőiparkiállítás.

Nem is lépett föl e mostani kiállítás nagy igényekkel, mert mindössze a nőipar két ágára terjed ki, ugymint a hímzésre és a csipkeiparra. És e két iparágban sem elégíti ki mindenben az igényeket, sőt minden elfogúltság, minden habozás nélkül be kell vallanunk, hogy a kis kiállítás gyöngyét a *magyar osztály* képezi, mely az egész kiállitásnak több mint felét foglalja el.

Az osztrák tartományokból legjobban van képviselve Morvaország. A népiparból és néhány kolostorból gyönyörű *régi* hímzési mintákat láttunk, melyeknek formája és ornamentikája egyaránt megérdemli a kiváló figyelmet. Ezeknek sokszorositása és terjesztése a hímzési ipar jó izlésű fejlesztése érdekében felette kivánatos volna. Az abszolut értékkel biró régi hímzési mintákon kívül találunk számos értéktelen mutatványt is, melyek ornamentika vagy stilizálós szempontjából érdekkel bírnak ugyan, de csak egyes motivumaikban lehetnének értékesithetők.

A népies ízlés ismeretének szempontjából érdekkel bírnak továbbá a hímzési szegélyek, a gyöngysorszegélyek és a csipkézett,

valamint a lyukasztott hímzések is. Több bosnyák- és horvátországi minta is ki van állítva, ezek azonban csak felerészben válnak be, a mit nem kicsinylés gyanánt kívánunk felemlíteni, mert épen az ilyen kiállításokon kevés kiváló mintának a megismerése és felkarolása is megérdemli a fáradságot, melyet a kiállítás rendezésére fordítottak.

A kiállításnak egyik speczialitását képezi *Kabilka* P. áttekintő kiállitása, melyben a női kézimunkában felkapott ízlést (ízléstelenséget) és irányt a hatvanas évektől kezdve mostanáig, vagyis 1885-ig tünteti föl. Bármily igénytelen e gyűjtemény és bármily szerény helyre jutott ez, tagadhatatlan, hogy jó szolgálatot tesz a 60-as és 70-es évek ízléstelen és «borzasztó» kézimunkáinak feltüntetése által. Kár, hogy e gyűjteményből a legutóbbi 3—4 esztendő készítményei nem maradtak el, mert különben azt lehetett volna ráirni: «útmutatásúl arra nézve, hogy mit *nem* szabad a hölgyeknek készíteni.»

Rendkívül érdekes és tanulságos az osztrák *csipke-ipar* kiállítása, mely az Érczhegységek háziiparát és a birodalmi fővárosban iskolailag fejlesztett csipke-ipart egyaránt föltünteti. A közönséges mintáktól kezdve a legfinomabb brüsseli és valencieuni csipkefajig minden képviselve van itt és ez eredmény élénken emlékeztet bennünket ama mozgalom jótékony és áldásos hatására, melyet pár évvel ezelőtt a bécsi előkelő társaság hölgyei indítottak meg s mely valóságos összeesküvés volt a külföldi csipke ellen, a hazai csipkeipar érdekében. E mozgalomnak köszönhető, hogy sok ezer munkásnő kedvezőbb helyzetbe jutott, állandó keresetforrásra tett szert s az így mesterségesen fejlesztett és ápolt csipke-ipar egyszersmind az osztrák előkelő hölgyek nemes szivének és honleányi határozásának köszönheti mai fejlettségét és utánzásra méltó sikereit.

A csipkeipar fontosságának jellemzésére nem lesz érdektelen nehány a behozatalra vonatkozó statisztikai adatot fölhozni. Ezekből kitűnik, hogy főleg a selyemcsipkék behozatala emelkedik évről-évre rohamosan, úgy, hogy az öt év alatt megkétszereződött. — A gyapjucsipkék is meglehetősen divatosak, ellenben gyapot- és vászoncsipkék behozatala meglehetősen hanyatlott. A behozatal

az utóbbi öt évben *métermázsákban* a következő számok szerint aránylik:

Ausztria-Magyarországba behozatott:	1881-ben	1882-ben	1883-ban	1884-ben	1885-ben
Gyapjucsipke	920	930	888	923	522
Vászoncsipke és szegély	15	20	48	29	19
Gyapotcsipke	9	11	12	29	291
Selyemcsipke	281	359	408	533	548
	1225	1320	1356	1514	1380

A csipkebehozatal *értéke* évenkint megközelíti *a négy millió frtot*, mely összeg a detail eladásban bátran *nyolcz millió frtra* tehető. A behozatal jó részét *gépen* készített csipkék képezik, a mi e czikk olcsóságához tetemesen hozzájárul. A nők által kézzel készített czipke jelentősége azonban ezáltal még nem szenved csorbát, mert a gépen készített vagyis a gyártott csipke a toilette-n sohasem pótolhatja a mű-csipke helyét és a fönebbi számok élénken bizonyítják, hogy ez utóbbinak hazánk nőiparában még igen nagy fontossága és szerepe van, a mit a nőnevelés hivatott intézőinek is jó lesz szemmel tartani.

Kevesen ismerik azt az óriási haladást, mely a női kézimunka terén rövid nehány év alatt beállott. Az izlésnek fejlődése itt is megkövetelte a maga reformjait. A mintázás, stilizálás, diszítés és ornamentika rendkívül haladt, a technika és kivitel nagy mértékben tökéletesedett. *És kellemes benyomást tett ránk az a körülmény, hogy ezt a bécsi kiállításon leginkább a magyar osztályban tapasztalhattuk*, mert míg az osztrák osztályok többnyire régi dolgokat mutatnak be, melyeknek utánzása és fölhasználása ma is kívánatos, addig a magyar osztály kizárólag *új és modern* készítményeket állított be, melyeknek túlnyomó nagy része a női kézimunka folytonos és előnyös átalakulását és fejlődését tünteti föl. De a *régi* minták és motivumok *modern* fölhasználásával is találkozunk a magyar osztályban, még pedig oly jeles kivitelben, mely minden oldalról elismerést érdemel.

Igen jó szolgálatot tett a magyar háziipar ügyének dr. *Herich* Károly miniszteri oszt. tanácsos úr, ki az osztályt rendkivűli izléssel és tapintattal rendezte. Az érdemben osztozik vele szeretetreméltó neje, dr. *Herich* Károlyné, ki oly előszeretettel szenteli idejét és buz-

galmát a magyar háziipar fejlesztésének, hogy méltán megérdemli ama számos munkás nő elismerését, kiknek az ő kezdeményezése és közvetítése juttatott hasznos és jövedelmező foglalkozást. De a közvetlenül érdekeltek elismeréséhez csatlakozik a társadalom elismerése is, mely hálásan emlékezik meg azokról, kik a közgazdasági és közerkölcsiségi szempontból oly fontos háziipar ügyének hivatott protektorai és a kik nemcsak szóval, hanem *tettel* és áldozatokkal is elősegítik a háziipar gyakorlati érdekeit.

A magyar osztály felőleli mindannak legjavát, a mit az 1885. évi orsz. kiállítás alatt a háziipari csarnok és részben a XVI. csoport tartalmazott.

A *b.-csabai* szövő iskola és szövő-iparosok sajátos tót vásznai és selyem-szövetei, a *nagybecskereki* szövőiskola csinos, stilszerű ornamentikát feltüntető szőnyegei és szövetei, a falakon kifüggesztett számos élénk szinű szerb szőnyeg, valamint a nyugodt, modern dessinekkel bíró felső magyarországi szönyegek egyaránt figyelmet gerjesztenek a szakértők előtt.

A *kalotaszegi* sajátos himzések a nemzeti motivumok egész tárházával bővelkednek és technikai szempontból is figyelmet keltenek. Kár, hogy e remek himzések oly durva vászonra alkalmaztatnak, mely a fáradsággal készített és értékes daraboknak a felsőbb körökben való elterjedését némileg megnehezíti. A székely szövetek himzések és a fiatal *sóvári csipke-tanműhely* érdekes, nagy haladást feltüntető és a legszebb reményekre jogosító készítményeinek értékét még azok is elismerik, a kik a csehországi nagy terjedelmű és fejlett csipkeipart ismerik. A megitélésnél az arány persze más. Nálunk ez iparág még csak most van a rendszeresítés és formázás első stádiumában, a mi *Siposs* Paula k. a.-nak érdeme, ki az emlitett tanműhelyt avatottan és szakértelemmel vezette eddig is és fejleszti tovább, czéltudatosan, fokról-fokra.

Az iskolák között feltünik az *orsz. nőiparegylet* nőipariskolájának gazdag és változatos kiállítása, mely az iskolának jó hirnevét igazolja és helyes vezetéséről tesz tanúságot.

Magasan kiválik azonban *a VI. ker. polgári tanitónő-képző-intézet*, melynek kék himzései a mily egyszerűek, oly izlésesek. Ke-

vés szóban egész programm ez, mely az egyszerűséget, a szemnek kellemest és a szépet hirdeti, a mit ez országos hirű tanintézettől már régen megszoktunk; mert az az örvendetes lendület, mely a női kézimunka terén az utolsó évtizedben Magyarországon tapasztalható, az majdnem kizárólag és legelső sorban ennek az intézetnek az érdeme, mely Zirzen Janka vezetése mellett az izlésnek, egyszerűségnek, a formákban és szinezésben nyilvánuló szépnek, főleg pedig a gyakorlatiasnak és czélszerűnek nemcsak úttörője és hirdetője, hanem megvalósítója is volt. Az ő kézimunkatanítónői és a a mód- és rendszer, melyet ezek a kézimunka tanításában követnek, diszére válnék bármely külföldi, hasonlóan elsőrangú intézetnek. És nem lehet nőiparkiállítás, melyben e tényt hangsúlyozhatnánk, mert ez érdemeket az elismerés is a kitüntetés nem méltányolhatja eléggé. Az érdemet növeli az a tény is, hogy az e minta-intézetből kikerülő növendékek mint ez iskola módszerének és kitünő rendszereknek követői mennek szét az országba, hogy a zsönge női tanulóknak a kézimunkában való helyes tanítása körül missziót teljesítsenek.

A magán-czégek közül *Fürth* A.-né, valamint *Neményiné* asszony és k. a. társas czég készítményei aratnak bő elismerést. Itt már a himzés *műipari* értékesítésével találkozunk és míg az előbbi a gazdag ornamentika terén válik ki, az utóbbi a régi minták modernizálása által tünt föl. A technika mindkettőnél teljes elismerést érdemel.

A műkedvelők készítményei közül csak a *Göllner* Emma és Izabella finom, fehér díszhimzéseit és *Roth* Jaquesné színes himzéseit említjük föl, mintegy annak jeléül, hogy a kiállításon minden jóravaló genre a legjobban volt képviselve.

Egészben véve pedig örömmel konstatálhatjuk, hogy e kiállítás a magyar háziiparnak, különösen pedig *a magyar nők munkaképességének és jó izlésének hirét emelte és becsülésre méltóvá tette a külföld előtt is.* Reméljük, hogy házi iparczikkeinknek a kereskedelem útján való terjesztése körül is eredményeket fogunk elérni e kiállításon való dicsőséges részvételünk által.

Gelléri Mór.

IRODALOM.

AZ HIRESNEVES THOLDI MIKLÓSNAK *jeles cselekedetiről és bajnokságáról való história.* Irta *Ilosvay Selymes Péter.* Bevezette és jegyzetekkel kisérte *Szilády Áron.* Budapest, Franklin-Társulat. 1886. Olcsó Könyvtár 203. sz. Ára 20 kr.

Az a fontos szerep, melyet Arany «*Toldi*»-jának tárgyalása polgáriskolai oktatásunkban elfoglal; s az a föltevés, hogy ez a költemény hivatva van azt a szerepet betölteni nemzeti nevelésünkben, a melyet egykor Homerus naiv epószai töltöttek be a görög nemzeti-nevelésben, — fejtse meg okát annak, hogy mi most itt ezzel a kis füzettel kissé részletesebben akarunk foglalkozni.

Szilády Áron, a ki irodalomtörténetünk régibb korszakainak számos részletére derített már eddigelé világosságot, újabban a Toldi-mondát s különösen Toldi személyiségét tette tudós kutatásainak tárgyává. Tudjuk, hogy *Toldy Ferencz* a maga irodalomtörténeti előadásaiban Toldi Miklóst egészen képzelt személynek, mitológiai alaknak hirdette, ki sohasem volt létező egyén, hanem az erő, bátorság, ügyesség és szívbeli derekség megtestesítése, tehát oly jelképes vagy szimbolikus hős, a milyen a görög mondák Hercules-e, vagy a perzsák Rusztemje. Mások, mint *Greguss Ágost* és *Heinrich Gusztáv* nyugoteurópai szomszédaink költészetében és mondáikban keresték a mi Toldink eredetijét. E föltevéssel ellenkezőleg *Arany* erősen hitte, hogy Toldi történeti személy, ki Nagy Lajos királyunk korában élt; s épen e hitnek köszönhetjük, hogy Toldiról oly élettel teljes képet tudott nekünk rajzolni. Aranynak ebbeli hitét *Kemény Zsigmond* igyekezett a Toldi-mondából merített belső bizonyságokkal igazolni (Arany «Toldi»-ja, Kemény Zs. Tanulmányai II.). *Szilády Áron*, Arany Jánosnak egykori nagykőrösi tanítványa, tovább ment egy lépéssel. Ő, a ki az 1852. év őszén jelen volt azon alkalommal, «mikor Arany, Ilosvai Toldi-jának ponyvára szánt kiadású viseltes-barna példányát vitte magával a nagykőrösi iskola egyik osztályába s ott arról tartott előadást»,* — oklevéltári kutatások tárgyává tette Toldi családját, hogy egykori tanárjának Toldi történeti személyiségéről való hitét históriai bizonyságokkal is igazolni próbálja.

* Lásd a Régi M. Költők Tára IV. kötetének Előszavát.

Szilády mindenekelőtt azt mutatja ki, hogy Ilosvai, mint a XVI. századbeli több elbeszélő költőnk, a maga verses históriáiban nem mesedolgokat hanem igazi históriákat akart följegyezni. Legvilágosabban láthatjuk ezt Ilosvai «Nagy Sándor Históriájában», melyet forrásával, Curtius Rufus római történetiró művével, könnyű szerrel összevethetünk; s ez összevetésből kitünik, hogy Ilosvai a Curtius művét a mondáktól megtisztogatva vonja össze, kihagyva belőle mindazt, a mi szerinte nem történeti való. Így kellett tehát elbánnia a Toldi-mondával is. «A mily kimélet nélkül mellőzte ebből mindazt, a mit csak mitusznak, képzeletinek vélt: ép oly hűséggel és szívóssággal ragaszkodott mindahhoz, a mit kritikájával a megtörtént dolgok sorába iktathatott», mert szent és megmásíthatatlan volt előtte az, a mit jó hiszemmel történeti valóságnak tartott. Ilosvainak e józansága míg egyrészt a nemzeti monda megőrzése szempontjából káros volt, másrészt nem egészen hasznavehetetlen vezetőfonalat ad annak kezébe, a ki Toldi történeti személyiségét kutatja. Szilády kezébe veszi e vezérfonalat s egyelőre legalább is történeti hipotézisnek fogadván el azt, a mit Ilosvai a Toldi Miklós születése helyéről, évéről és elhalálozása idejéről (szül. 1320., † 1382.), s a hős életének második feléről mond, ezt a hipotézist igyekszik egykorú okiratokkal bizonyítani.

E vizsgálódások eredménye röviden a következőkbe vonható össze: 1. Egy *Toldi Miklós* 1354-ben Pozsonyvármegye alispánja és egyszersmind pozsonyi várnagy volt. — 2. A **nagyerejű** Toldi Miklóst (*Nicolaum Toldi Valoris*) Nagy Lajos király 1359 vége felé Florenczbe küldi egy levéllel, a melyben a király két oroszlánkölyket kér a florenczi köztársaságtól s azok átvételével Toldit bizza meg. — 3. Toldi Miklóst hat évvel később, 1365-ben ismét Olaszországban találjuk. Itt ugyanis, a florenczi levéltár oklevele szerint, «*dominus Nicolaus Comes de Thodi Ungarus*» (Thodi Miklós magyarországi főispán úr) ötödmagával együtt főtisztje volt azon angol és magyar vitézekből alakult *fehér csapatnak*, mely az említett évben a pápának és Sziczilia királynéjának őt övre zsoldjába és szolgálatába állott. — 4. Miklós mester* 1372-ben Hevesmegyének, 1374-ben Szabolcsnak főispánja; 1375-ben mint Heves- és Biharmegye főispánja említtetik, s mint ilyenről szólanak róla az okiratok 1377-től egész 1382-ig. 1383. és 1385-ben *Tholdy Miklós mester* mint Szabolcsmegye főispánja van említve. — 5. Toldi György 1376-ban Biharvármegye főispánja volt. — 6. Az oklevelek 1386-ban már Abaházi Aba Imrét nevezik Szabolcsmegye főispánjának.

Mindezek az adatok, ha ugyan azok csakugyan *azon egy* ember

* Az eredetiben: «*Magister* Nicolaus.» A *magister* név hajdan (Angliában ma is) egyetemi fokozatot jelölt.

pályáját jelölik, minden nagyobb nehézség nélkül beleilleszthetők az Ilosvai hőse életének második szakaszába, abba t. i., mely a cseh vitéz legyőzése után kezdődik. (A sirfölnyitást Ilosvai hősünknek *ifjú korába* teszi, s így mi életének első szakába helyezhetjük.) S ha talán azon akadna meg valaki, hogy lehet az, hogy azt a Miklóst, — a ki az óriás csehet vitézül legyőzte, s a kinek legfőbb vágya, ifjúkori álma az volt, hogy egyszer Lajos király oldala mellett vitéz katona lehessen, — hogy lehet, hogy ezt a Miklóst Lajos király a főispánság nyugalmas kormányszékébe ültette: annak is igyekszik Szilády megfelelni. A főispánság ugyanis ez idő tájt, midőn a várszerkezeti honvédelmi rendszer banderialis-sá kezdett átalakúlni, inkább katonai, mint kormányzási tekintetben volt fontos állás. A megalakúlt vármegyei banderiumoknak a főispánok voltak a vezérei, kik egyszerre két-három megyének is viselték főispáni tisztét; s ez összpontosítás inkább honvédelmi, mint törvénykezési vagy közigazgatási tekintetekből történt. Így fogva fel a dolgot, nincs benne semmi ellenmondás, ha Lajos király a vitéz Toldit mindjárt első feltünése után várkapitányi hivatalba teszi; hiszen ez állás, hol neki a bandérialis szervezetté alakuló várkatonaság vezérlete jutott, épen neki való hely volt; mint a hogy épen neki való hely volt a tiszántúli megyék főispáni széke is.

De mit mondjunk Ilosvai hősének gyermek- és ifjúkoráról? Hogyan egyeztessük össze a monda hősének e korbeli élettörténetét Toldi Miklósnak történetivé válni kezdő alakjával? E kérdésre Sziládynak ez a felelete: «A valamivé lett emberek életének első részét ma is igen sokszor az utóbbi rész után szokás megírni; s a mihez ma is jogát tartja a mendemonda, hogy ne tartotta volna régen is a monda? Mikor hőse már eléri az általa képzelt magasság legfelső fokát, még azzal nem éri be. Ha feljebb már nem emelheti, akkor mintegy körülássa, hogy az alap környékének mélyítése által tegye még feltünőbbé. Nem elég, hogy a hős csodával határos tetteket vigyen véghez, hanem szükség, hogy ezekre, legalább kezdetben a lehető legmostohább körülményekkel küzdve jusson el. A nép így hozza magához közelebb munkája hősét, mintegy adoptálja, hogy fogadott gyermekének fényes dicsőségéből az ő nehéz sorsára is verődjék vissza egy pár sugár».

Sziládynak e kutatásai által Toldi kilétének kérdése véglegesen nincs ugyan eldöntve; de azon két fölvétel közül, melyek egyike Toldit szimbolikus hősnek, másika történeti személynek tartja, e vizsgálódások kétségkívül az utóbbi részére billentik a mérleget.

Hogy Szilády mily gonddal és szeretettel foglalkozott e tárgygyal, mutatja az is, hogy ő az ellennézetüek mezejét is bejárta, még pedig nagyobb szorgalommal és eredménynyel, mint amazok maguk tették, a kik nézetük igazolására nem igyekeztek valami mélyen behatni kutatásaikkal

a mondák és mesék világába. Megkérdezi a magyar népmese-gyűjteményeket s a török-tatár népek meséit, tudnak-é valamit Toldiról. A magyar népmesékben gyakran találkozott *Miklós* nevű hősökkel; ilyenek: Királyfia Kis Miklós, Király Kis Miklós, Királyfi Miklós, Kis Miklós, Szép Miklós, a kik testi erő és bátorság dolgában sokat húznak a Toldi alakjához, csakhogy míg amazok csodás tettei természetfölöttiek, addig a Toldiéi igazi emberiek. A török-tatár népek meséiben pedig azt találta, hogy e népek mesevilágának egyik hősét már 800 évvel ezelőtt is meg ma is *Ajtoldi*-nak hívják.

E kis füzetke a Toldira vonatkozó kutatások ezen eredményén kívül magában foglalja Ilosvai Selymes Péternek sok új adattal bővített életrajzát. Megtanuljuk többek közt ebből, hogy az a költő, kit Toldi Ferencz *Idari Péter* néven emleget, nem egyéb, mint Ilosvai, a kire azért ragadt e név, mert magát nagyidai tanítóskodása idejében irt «Nagy Sándor»-ja versfejeiben *Petrus in Ida*(r)-nak nevezi. — Továbbá itt kapjuk még Ilosvai Toldi-jának kritikai kiadását jegyzetekkel, a melyre okvetetlenül szüksége van annak, a ki Arany Toldi-trilógiáját nem csupán dilettans módon akarja olvasni. Meg kell még jegyeznünk, hogy e füzet tartalma, egy pár újabban föltalált adat híjaival, már a múlt évben megjelent a Régi M. Költők Tára IV. kötetében; s Gyulai Pálnak, az «Olcsó Könyvtár» érdemes szerkesztőjének, köszönettel tartozik a Toldi-olvasó nagy közönség, hogy Sziládynak Toldyra vonatkozó nagy becsű kutatásait ez olcsó füzetben is közzé tévén, a hozzá juthatást nagyon megkönnyítette.

Komáromy Lajos.

Újabban megjelent könyvek:

A *Verédy Károly* szerkesztette Pædagogiai Encyclopædia 19. és 20., tehát befejező füzetei. Így most már azok, a kik a füzetenként való vételt kényelmetlennek tartották, egyszerre szerezhetik meg e hézagpótló jeles pedagógiai segédkönyvet. A 10 füzet ára 6 frt. Kapható az «Athenæum» r. társulatnál.

Szirmai József, Német Nyelvképzőiskola. I. Rész. Budapest, Franklin-társulat, 1886. Ára kötve 20 kr. Nem csak német szöveg van benne, hanem a német szavak legalább némelyikének magyar jelentése is, s a német grammatika elemeinek módszeres tárgyalása. Magyar iskolákban csupán ez oknál fogva is használhatóbb, mint a Fuchs-féle olvasó-könyvek, melyek inkább német ajkúak számára valók.

Bonyhai Benjámin. Irányadó az iskolában és az életben. Budapest Franklin-társulat 1886. — 72 lap. Ára 30 kr. Imádságok, erkölcsszabályok, hasznos tudnivalók népies, bár nem mindig folyékony versekbe foglalva, melyeket a mindennapi és ismétlő iskolába járók számára szánt, s a 4-ik

kiadás után átdolgozva bocsátott ki a szerző. Stampfel Károlynál Pozsonyban megjelent a «*Kortársaink*» című füzetes vállalat 8. füzete, mely *Trefort Agostonnak* Szász Károly írta élet- és jellemrajzát foglalja magában. Ára 20 kr. Ugyanott a «*Magyar Hölgyek Életrajzai*»-nak 4. füzete Szilágyi Erzsébet és Ujfalvi Krisztina életrajzával.

Az *Orbók Mór* szerkesztette *Paedagogiai Plutarch* 3. és 4. füzete (kiadja Drodtleff K. Pozsonyban) nyolcz életrajzot foglal magában, melyek közül különösen kiemelkedik *Tóth József* és *Gönczy Pál* életrajza, amaz György Aladártól, emez Dr. Kiss Árontól.

A Franklin-társulat «*Olcsó Könyvtár*» című vállalatában:

Olasz költőkből, fordította *Radó Antal*. 218 lap. Ára 50 kr. Sikerült fordítások vannak e kötetkében Dante, Petrarca, Michel Angelo, Ariosto, Tasso, Metastasio, Leopardi, De Amicis, Garibaldi, De Gubernatis sat. sat. költeményeiből, s az irodalomkedvelőknek alkalmat nyújt e füzet megösmerkedni a nálunk eddigelé meglehetősen ismeretlen olasz irodalom számos remekművel.— *Berlichingeni Gottfried, a vaskezű, dramatizált története.* Írta *Goethe*, németből fordította *Balla Mihály*; 274 lap. Ára 50 kr. Goethe munkái közt ez a második, a melynek első magyar fordítása az Olcsó Könyvtárban jelenik meg. Az első «*Hermann és Dorotyának*» Hegedűs István által eszközölt fordítása. Teljes Goethénk magyarúl még mindig nincs; s így ez a fordítás, mely elég költői és elég magyaros, könnyíti nálunk a nagy német költő ismeretét s halhatatlan műveiben való gyönyörködést azokra nézve is, a kik eredetiben nem olvashatják. — A fordító tájékoztató előszót is irt a mű elé.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Ismét az Aradvidéki tanítóegyesületről kell megemlékeznünk első helyen, a melynek nőnevelési szakosztálya, mióta vitatételeit kitüzte, a legdicséretesebb tevékenységet fejti ki a nőnevelési kérdések megbeszélése, tisztázása körül. Ezúttal két felolvasásról kell megemlékeznünk: az egyiket *Hauser Henriette* tartotta még 1885, okt. 24-én «*A nőnevelés hiányai*»-ról; a másikat *Simon Karolin* «*Az érzelem-fejlesztés*»-ről. Amaz külön lenyomatban is kapható, ezt az aradi *Általános tanügyi Közlöny* f. é. 12 és 13. száma közli. Sajnáljuk, hogy terünk ezuttal nem engedi meg e felolvasások bővebb ismertetését; e helyett be kell érnünk azzal, hogy mind a kettőt, mint fölötte érdekes és tanulságos olvasmányt melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe. — Az aradi *Általános tanügyi Közlöny* f. é. 14-ik számának vezérczikke is nőnevelésünk hiányaival és javításával foglalkozik s hathatósan sürgeti, hogy «a nőiskolákhoz egy befejező folyam adassék, hol a leánynövendékek jövő élethivatásukra oktattatnának, illetőleg a befejező folyamban az anyai hivatás, a neveléstan tárgyaltatnék».

*

A «*Polgári Iskola*» ez évi 4-ik (áprilisi) száma terjedelmes dolgozatot közöl a polgári leányiskolák reformjáról. E dolgozat történetét és tartalmának főbb pontjait a következőkben ismerteti a nevezett lap: A polg. isk. tanítók orsz. egyesületének X. rendes közgyűlésén *Szécskay István* főv. polg. isk. tanár és a «Polgári Iskola» című szaklap szerkesztője «Nőnevelésünkről» értekezett. A közgyűlés belátva a tárgy fontosságát, az ügyet be ható tanulmányozás és konkrét javaslat tétele végett a választmányhoz utasította. A választmány: *Dr. Gyulay Béla, Hahóthy Sándor, Kozma Gyula, Novák Sándor, Sajóhelyi Béla, Szécskay István* és *Vajdafy Ernő* egyesületi tagokat bízta meg a kérdés tanulmányozásával és utasította, hogy részletes tervezetet terjeszszenek a választmány s ennek útján a közgyűlés elé. A nevezett egyesületi tagok f. é. márczius hó 10-én összegyűlvén bizottsággá alakultak, melynek elnökévé *Dr. Gyulay Béla*, jegyzőjévé *Novák Sándor* választatott. A bizottság összesen 5 ízben tartott tanácskozása, a kérdés beható tanulmányozása és megvitatása után részletes dolgozatot készített a tárgyról, melynek veleje a következő:

Polgári leányiskoláink jelenlegi szervezete, tekintve a kor és a nőnevelés igényeit, a követelményeknek meg nem felel. A tanulók annyira túlterhelvék, hogy nap nap után majdnem minden idejöket az iskolában töltik. Délelőttönkint 8-tól 12-ig, délután 2-től 4-ig görnyednek az iskola padjaiban, sőt még a szokásos szerda és szombat délutáni szünidejöket is részint franczia, részint zene, részint tornaórák foglalják el. Ehez járulnak a házi dolgozatok, melyek a növendékek estéit is elrabolják. Ily eljárás mellett lehetetlen ép, egészséges növendéket nevelnünk; de még nagyobb lehetetlenség háziassá nevelni a leányokat, mert az iskola miatt nem érnek rá arra, hogy megismerkedjenek és megbarátkozzanak a háztartás vezetésével. Pedig egészséges és háziasan nevelt leányokból válhatik csak jó feleség, jó anya és jó háziasszony.

De másrészt a jelenlegi szervezet még a tanulmányok mértéket illetőleg is hiányos. Mert némely tárgy tanterv szabta anyaga annyira hézagos, annyira élet és vér nélküli váz, hogy a növendékeknek csak értelmét terheli, lelkét azonban nem nemesíti. Némelyik pedig annyira bő, hogy a csekély óraszám miatt alapos tudást nem szerezhetnek a növendékek, és elmondható róluk: ex omnibus aliquid, ex toto nihil.

Ezek alapján a bizottság a polgári leányiskolák jelenlegi szervezetét megváltoztatandónak tartja s azoknak 5 osztályra való kibővítését égető szükségnek tekinti, annál is inkább, mert ez által megszűnnék azon visszás helyzet, hogy a polgári leányiskolát végzett 14 éves leány, ha tanulmányait folytatandó, tanítónőképző intézetbe akar járni, kénytelen egy évet tétlenül tölteni. (A képzőkbe csak 15 éves korukban veszik fel.)

Az ötosztályú polgári leányiskolák tantervének készítésénél a bizottságot a következő elvek vezérelték.

A háziasság nevelésének érdekében és egészségi szempontokból a bizottság a délelőtti oktatás behozatalát javasolja oly formán, hogy naponkint 8—12-ig legyenek a tanulók az iskolában s e szerint a heti órák száma a 24-et meg ne haladhassa. A franczia nyelv rendkívüli tantárgy levén, rendkívüli időben 12-től 1-ig, vagy pedig délután tanítandó.

A jelenlegi tantervnek egészben való megtartását javasolja a bizottság, de az egyes tárgyak tanítására nézve a következő elvek érvényesítését óhajtja:

A szív- és lélekemelő tárgyak tanítására nagyobb súly fektetendő, miért is a magyar nyelvi oktatásnál fő gond volna fordítandó az írók műveinek méltatására, hogy a tanulók ne csak értsék az irót, hanem vele érezni is képesek legyenek. Megkedveltetve a tanulókkal jelesebb íróinkat, oly kincs birtokába juttatnók azokat, «mely az élet minden szakában, a szerencse minden változásai között gazdag kárpótlást nyujthatna azoknak.» Ugyanezen oknál fogva szükséges, hogy a történelem minden osz-

tályon keresztül taníttassék és pedig az alsó két osztályban életrajzi olvasmányok alapján a magyar nyelvi tanár által. E tananyag feldolgozása nemcsak a rendszeres magyarok története tanulásának előkészítésére, biztosabb megértésére szükséges, hanem az elbeszélés, az előadásban való könnyűség gyakorlására is legalkalmasabbak a könnyen felfogható történelmi olvasmányok; sőt a gyakorlat-írásnál is igen hasznos szolgálatot tesznek. Ezért kellene az első és második osztályban a magyar nyelvre heti 5 órát szentelni. Hogy pedig a történelmi oktatás sikere biztosíttassék, a bizottság óhajtaná, hogy a két alsó osztályban a magyar nyelvi vizsgálat alkalmával a történelmi részből a tanulók külön feleljenek.

A német nyelvi oktatás a magyar nyelvit nyomon kövesse.

A fizika, miután annak felfogásához érettebb kor szükséges, a felsőbb osztályokban, tehát a IV. és V-ben tanítandó.

A háztartástan egészségtani alapon tekintettel a nevelésten elveinek gyakorlati alkalmazására.

A vegytan tanításánál a tépszerek és ruházati anyagok bővebb ismertetése kívánatos.

A női kézimunka tanítására, hogy a növendékek az eddiginél nagyobb gyakorlottságot szerezzenek, nagyobb súly helyezendő, miért is a felsőbb osztályokban az eddigi 2 óra helyett heti 3, illetőleg 4 órát javasol a bizottság.

Az ének tananyaga az eddigi maradna, de miután a 4-ik és 5-ik osztályban csak egy-egy órában tanítható, s miután az első, második és harmadik osztályban az együtténeklésihez szükséges alapismereteket úgyis megszerzik a növendékek, a negyedik és ötödik osztály összevonandó volna, s úgy mégis két-két óra jutna egy-egy osztályra.

A többi tárgy tananyaga az eddigi maradna, de 5 osztályra osztva, a mi által megszűnnék az eddigi túlterheltetés.

A hit- és erkölcstan anyagának meghatározására és felosztására a bizottság sem jogosultnak, sem szakavatottnak nem érzi magát s azért is javasolja, hogy a választmány azon kéréssel forduljon a fővárosi hatósághoz, hogy az szólítsa fel az egyes hitközségeket a tananyag meghatározására

Ezen elvek alapján a bizottság beható vita után a következő óratervet állapította meg:

	I.	II.	III.	IV.	V.	összes óraszám
Hittan	2	2	2	2	2	10
Magyar	5	5	3	3	3	19
Német	2	2	2	2	2	10
Számtan	3	3	3	2	2	13
Könyvvitel	—	—	—	1	—	1
Földrajz	2	2	3	—	—	7
Történelem	—	—	3	3	3	9
Természettan	—	—	—	2	3	5
Természetrajz	2	2	2	—	—	6
Vegytan	—	—	—	3	—	3
Háztart. egészségtan.	—	—	—	—	2	2
Kézimunka	2	2	2	3	4	13
Szab. rajz	2	2	2	2	2	10
Irás	2	2	—	—	—	4
Ének	2	2	2	1	1	8
Összesen	24	24	24	24	24	120

A Polg. isk. tanítók orsz. egyesülete azóta megtartotta évi közgyűlését; hogy e kérdés tárgyalás alá került-e, s ha tárgyaltatott, mi lett a tárgyalás eredménye: nem tudjuk. Az ügy tovább fejlődését figyelemmel kisérjük s a mit megtudunk róla, annak idején tudatni fogjuk olvasóinkkal.

*

A «*Budapesti Szemle*» áprilisi füzetében is egy terjedelmes czikk foglalkozik «*a nők középiskolai oktatásával Franczia országban*»; Széchy Károly ismerteti Camille Seé 1884-ben megjelent «*Lycées et colleges de jeunes filles* etc.» cz. munkáját. Örvendetesnek tartjuk, hogy irodalmunk eme legtekintélyesebb folyóiratában is tért foglal a nőnevelés ügye; vajha minél gyakrabban találkoznánk lapjain hasonló dolgozatokkal, s a külföldi mozgalmak ismertetése mellett hazai nőnevelésünk előbbre vitele mellett is latba vetné nagysúlyú véleményét.